

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Indrės Ambrasūnaitės,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**UNCITRAL pavyzdinis tarptautinio komercinio arbitražo
įstatymas: atsiradimo priežastys, privalumai ir trūkumai**

Vadovas: prof. habil. dr. Valentinas Mikelėnas

Recenzentė: lekt. dr. Eglė Zemlytė

Vilnius

2017

TURINYS

ĮVADAS	3
1. AT SIRADIMO PRIEŽASTYS	7
1.1. Rengimo tvarka	11
1.2. Ištakos	18
1.3. Pavyzdinio įstatymo rūšis ir jo nuostatų inkorporavimo į valstybių nacionalinės teisės sistemas būdai.....	20
1.4. Pavyzdinio įstatymo priėmimas Lietuvos kontekste	22
2. PAVYZDINIO ĮSTATYMO PRIVALUMAI	25
2.1. Laiko ir lėšų sąnaudų sutaupymas.....	25
2.2. Ekonominė nauda valstybei: užsienio investicijų ir verslų pritraukimas	26
2.3. Minimalių reikalavimų arbitražo procesui, tinkamos pusiausvyros tarp šalių ir šalių autonomijos principo įtvirtinimas	27
2.4. Valstybinių teismų kišimosi į arbitražo procesą ribų nustatymas	30
2.4.1. Laikinių apsaugos priemonių arbitražo procese reglamentavimas	31
2.4.1.1. Arbitražo procese patirtų išlaidų atlyginimo ir atsakomybės už sukeltus nuostolius bei išlaidas dėl laikinių apsaugos priemonių taikymo ar preliminaros nutarties priėmimo įtvirtinimas	33
2.5. Arbitražo teismo kompetencijos priimti sprendimą dėl savo jurisdikcijos įtvirtinimas	35
2.6. Kiti privalumai.....	38
3. PAVYZDINIO ĮSTATYMO TRŪKUMAI	40
3.1. Tam tikrų sričių nereglamentavimas	40
3.1.1. Konsolidacija	40
3.1.2. Arbitražo išlaidos	42
3.1.3. Palūkanos.....	44
3.1.4. Arbitrų atsakomybė	45
3.1.5. Konfidencialumas	46

3.2. Tam tikrų problemų, kylančių arbitražo procese, sprendimo būdų neįtvirtinimas.....	48
3.2.1. Su arbitruotinumu susijusios problemos	48
3.2.2. Aklavietės problema arbitražo teismo sudarymo ir sprendimo priėmimo kontekste.....	49
3.3. Tam tikri kritikuotini Pavyzdinio įstatymo leidėjo sprendimai	51
3.3.1. Arbitražo proceso kvalifikavimas tarptautiniu	51
3.3.2. Arbitrų pasitraukimo iš arbitražo proceso pagrindų reglamentavimas dviejuose straipsniuose	51
3.3.3. Preliminarių nutarčių institutas	52
3.3.4. Ginčo materialiniam teisiniam santykiui taikytina teisė	53
3.3.5. Arbitražo sprendimo taisymas ir aiškinimas.....	53
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	54
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	57
SANTRAUKA	67
SUMMARY	68

IVADAS

Temos aktualumą apibrėžia keli aspektai. Pirma, pasaulyje vykstantys globalizacijos procesai, vis didesnės galimybės plėtoti savo verslą tarptautiniu lygiu, lemia tai, kad neišvengiamai daugėja ir tarptautinių bei nacionalinių komercinių ginčų. Dažniausiai ginčo šalys yra kilusios iš skirtingų valstybių su savitomis kultūrinėmis tradicijomis ir teisinėmis ypatybėmis, todėl ilgas ir viešas bylinėjimas valstybės teismuose, nežinant tos valstybės teismo proceso ypatumų, gali neatitikti šiuolaikinio verslo poreikių. Dėl šių priežasčių, šalys renkasi tarptautinius ginčus spręsti arbitraže. Žvelgiant iš šių dienų perspektyvos, arbitražas yra laikomas vienu iš populiariausių alternatyvių ginčų sprendimų būdų. Pažymėtina, kad dvidešimto amžiaus pradžioje 95 procentai visų tarptautinių komercinių sutarčių jau turėjo arbitražinę išlygą¹, o 2013 metais atliktos apklausos² duomenimis 52 procentai apklausos dalyvių teigia, jog kilus tarptautiniam ginčui su kita kompanija, prioritetas būtų teikiamas būtent tarptautiniam komerciniam arbitražui. Arbitražo populiarumo su kiekvienais metais augimą patvirtina 2015 metais atlikta apklausa³, pagal kurią net 90 procentų apklaustųjų arbitražą įvardijo kaip prioritetinį ginčų sprendimo mechanizmą. Taigi, arbitražo proceso reglamentavimo, jo raidos bei ypatumų analizė yra itin aktuali šiuolaikinei visuomenei. Antra, siekiant arbitražo proceso vienodinimo ir derinimo pasauliniu lygiu buvo sukurtas UNCITRAL Pavyzdinis tarptautinio komercinio arbitražo įstatymas (toliau – Pavyzdinis įstatymas). Net septyniasdešimt trys valstybės šimtas trijose jurisdikcijose⁴ inkorporavo šio įstatymo nuostatas į savo nacionalinės teisės sistemas. Atsižvelgiant į tai, Pavyzdinio įstatymo atsiradimo priežasčių, privalumų ir trūkumų analizė leistų susisteminti itin reikšmingą informaciją ne tik Lietuvos, bet ir tarptautiniu mastu, o jos pagrindu ateityje galėtų būti tobulinami arbitražo procesą reglamentuojantys teisės aktai. Trečia, 1996 m. remiantis

¹ LOPEZ RODRIGUES, Ana M. *Lex Mercatoria and Harmonisation of Contract Law in the EU*. iš JAMIENIAK, J. *Transnationalization of Domestic Law in International Commercial Arbitration Through Comparative Analysis: Challenges for Legal Profession* [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2535489>.

² PwC ir School of International Arbitration, Queen's Mary University of London. *Corporate choices in International Arbitration* [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.pwc.com/gx/en/arbitration-dispute-resolution/assets/pwc-international-arbitration-study.pdf>>.

³ School of International Arbitration at Queen Mary University of London, White & Case. *Improvements and Innovations in International Arbitration* [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitration.qmul.ac.uk/research/2015/>>.

⁴ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration Status [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/1985Model_arbitration_status.html>.

Pavyzdinio įstatymo nuostatomis buvo priimtas Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas⁵ (toliau – Komercinio arbitražo įstatymas). Nuo šių metų Lietuva priskiriama prie valstybių, kurių teisė palanki arbitražui, o toks arbitražo teisinis reglamentavimas laikomas atitinkančiu pažangių valstybių praktiką. Lietuvoje arbitražas veikia tik dvidešimtmetį, todėl mokslinių darbų analizuojančių Komercinio arbitražo įstatymo pagrindinį šaltinį, Pavyzdinį įstatymą, o būtent jo kilmę, privalumus ir trūkumus, nėra. Norint tinkamai taikyti ir aiškinti Komercinio arbitražo įstatymo nuostatas, tokiu būdu garantuojant efektyvų arbitražo procesą, manytina, jog yra būtina išanalizuoti šiuos aspektus.

Šio **darbo tikslas** – atlikti Pavyzdinio įstatymo atsiradimo priežasčių analizę bei atskleisti šio įstatymo privalumus ir problemines vietas. Taip pat, šiame kontekste pateikti Lietuvoje arbitražą reglamentuojančio Komercinio arbitražo įstatymo normų vertinimą.

Darbo tikslui pasiekti yra keliami keli **uždaviniai**:

- i. Išanalizavus arbitražo proceso reglamentavimo raidą, UNCITRAL priimtus dokumentus rengiant Pavyzdinį įstatymą bei doktriną, atskleisti šio įstatymo atsiradimą lėmusias priežastis, įvertinti jo formą bei išskirti Pavyzdinio įstatymo nuostatų perėmimo į valstybių nacionalines teisės sistemas būdus;
- ii. Išanalizavus tarptautinius dokumentus, teismų praktiką bei doktriną, išskirti Pavyzdinio įstatymo privalumus bei atskleisti jų esmę;
- iii. Išanalizavus tarptautinius dokumentus, teismų praktiką bei doktriną atskleisti Pavyzdinio įstatymo trūkumus, juos įvertinti bei pateikti galimus jų sprendimo būdus;
- iv. Palyginti Pavyzdiniame įstatyme numatytą arbitražo reglamentavimą su Komercinio arbitražo įstatymo normomis ir tokiu būdu nustatyti Pavyzdinio įstatymo įtaką bei atitiktį Komercinio arbitražo įstatymo nuostatoms, taip pat remiantis teismų praktika pateikti tam tikrų jo nuostatų vertinimą.

Darbo objektas yra Pavyzdinis įstatymas. Nors darbe bandoma išanalizuoti didžiąją daugumą skirtingų Pavyzdinio įstatymo nuostatų, visgi didžiausias dėmesys skiriamas Pavyzdinio įstatymo priėmimo kaip reiškinių analizei bei jo atsiradimo priežasčių ir autorės nuomone svarbiausių privalumų ir trūkumų išskyrimui, apibendrinimui. Magistrinį darbą sudaro įvadas, trys dėstomosios dalys bei išvados ir pasiūlymai. Pirmoje dalyje siekiama atskleisti arbitražo proceso reglamentavimo raidą, Pavyzdinio įstatymo rengimo eigą bei išskirti jo atsiradimą lėmusias priežastis. Antroje

⁵ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 39-961.

dalyje analizuojamos atskiros Pavyzdinio įstatymo normos, siekiama atskleisti pagrindinius Pavyzdinio įstatymo požymius bei išskirti šio įstatymo privalumus. Trečioje darbo dalyje išskiriamos probleminės Pavyzdinio įstatymo nuostatos, pateikiami potencialūs šių probleminių vietų sprendimo variantai. Visose darbo dalyse Pavyzdinio įstatymo normos paraleliai lyginamos su Komercinio arbitražo įstatymo nuostatomis, įvertinama jų atitiktis, atskleidžiami tam tikri Lietuvos arbitražo procesą reglamentuojančio įstatymo ypatumai.

Pagrindiniai darbe naudojami **tyrimo metodai** yra sisteminės analizės bei įprastinis lyginamasis metodas, kurie ir lėmė paties darbo struktūrą. *Sisteminės analizės* metodas naudojamas nuosekliai išanalizuoti Pavyzdinio įstatymo kilmę, privalumus ir trūkumus bei tokiu būdu atskleisti jų esmę. *Įprastinis lyginamasis* metodas naudotas dviem aspektais. Pirmiausiai, naudojant šį metodą, yra lyginami Pavyzdinio įstatymo nuostatų inkorporavimo į valstybių nacionalinės teisės sistemas būdai, pasirinkimo įtraukti ar neįtraukti Pavyzdinio įstatymo nuostatų į nacionalinės teisės sistemas priežastys. Antrasis lyginamojo metodo naudojimo būdas pasireiškia tuo, kad yra lyginamos tam tikrų institucinių arbitražo taisyklių nuostatos, taip pat Pavyzdinio įstatymo nuostatos su Komercinio arbitražo įstatymo normomis bei šių įstatymų skirtingos redakcijos, siekiant išskirti Pavyzdinio įstatymo privalumus bei trūkumus. *Istorinis* metodas naudojamas atskleisti arbitražo reglamentavimo raidą, nustatyti Pavyzdinio įstatymo bei atskirų jo nuostatų kilmę ir apibendrinti įstatymo rengimo tvarką. *Loginis* metodas naudojamas vertinant ir analizuojant doktrinoje atsispindinčias nuomones bei pozicijas, o teleologinis metodas - išaiškinti įstatymo sukūrimo priežastis ir tam tikrų jo nuostatų tikslus. Naudojant *loginį - sisteminį* metodą, yra apjungiami, apibendrinama gauta informacija, pateikiamos išvados bei formuluojami galimi pasiūlymai.

Darbas originalus pasireiškia tuo, jog šiuo metu Lietuvoje nėra nei vieno mokslinio darbo, kuriame būtų detalios nagrinėjamos Pavyzdinio įstatymo atsiradimo priežastys, išskiriami bei analizuojami jo privalumai ir trūkumai. Nors apie Pavyzdinį įstatymą yra užsimenama neseniai išleistame Komercinio arbitražo įstatymo komentare⁶ Pavyzdinio įstatymo nuostatas lyginant su Komercinio arbitražo įstatymo normomis, V. Mikelėno ir G. Domino vadovėlyje⁷ apie tarptautinį komercinį arbitražą apskritai, V. Mikelėno

⁶ MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V.; ir ZEMLYTĖ, E. *Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2016.

⁷ DOMINAS, G. ir MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius, Justitia, 1995.

straipsnyje⁸, kuriame nagrinėjamos Komercinio arbitražo įstatymo ištakos, taikymo patirtis ir perspektyvos bei E. Zemlytės moksliniuose darbuose, tačiau komentaro, vadovėlio bei straipsnių pagrindinis tikslas nebuvo išnagrinėti Pavyzdinio įstatymo atsiradimo kilmę, privalumus ir trūkumus, todėl ir šiam įstatymui juose nėra skiriamas didžiausias dėmesys. Taigi šiame darbe nagrinėjami aspektai didelio teisės mokslininkų dėmesio kol kas nėra sulaukę, tačiau yra judama ta kryptimi.

Pagrindiniai šio darbo **šaltiniai** yra UNCITRAL sesijų ataskaitos, Generalinės asamblėjos rezoliucijos, Lietuvos ir užsienio valstybių teismų praktika bei doktrina. Visgi, kadangi Lietuvoje literatūros, detaliai nagrinėjančios Pavyzdinio įstatymo atsiradimo priežastis, įstatymo nuostatų privalumus ir trūkumus praktiškai nėra, išskyrus *V. Mikelėno, G. Domino, E. Zemlytės, V. Nekrošiaus* darbus apie tarptautinį komercinį arbitražą apskritai, daugiausiai buvo remiamasi užsienio teisės autorių darbais. Išskirtini šie autoriai: *Howard M. Holtzmann, Joseph E. Neuhaus, P. Binder, P. Sanders*.

⁸ MIKELĖNAS, V. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo dvidešimtmetis: ištakos, taikymo patirtis ir perspektyvos, *ARBITRAŽAS TEORIJA IR PRAKTIKA 2016*, Justitia, 2016, p. 3-15.

1. ATSIRADIMO PRIEŽASTYS

Komercinis arbitražas, žvelgiant iš istorinės perspektyvos, senesnis institutas nei organizuotos nacionalinės teismų sistemos. Jo ištakų galime aptikti jau senovės graikų mituose, Homero kūrinuose. Visgi, arbitražas išliko alternatyvus teismo procesui ginčų tiek tarp valstybių, tiek tarp privačių asmenų sprendimo būdas ir vėliau susikūrus valstybėms. Pavyzdžiui, Antikos laikotarpiu arbitražu buvo sprendžiami ginčai tarp Graikijos miestų – valstybių.⁹ Šį institutą taip pat pripažino senovės romėnų teisė, numačiusi net bausmes už arbitražinio susitarimo nesilaikymą.¹⁰ Viduramžiais arbitražas buvo populiarus ginčų tarp pirklių sprendimo būdas, kviečiant gerbiamus kolegas pateikti nuomonę bei išspręsti ginčą. Toks ginčų sprendimas būdavo patrauklus, nes padėdavo išvengti teisėjų nekompetencijos komercijos gyvenimo subtilybėse bei leido sutaupyti laiko ir lėšų. Vėlesniu feodalizmo laikotarpiu dėl absoliutizmo tendencijų arbitražas buvo netekęs populiarumo ir tik XIX a. pirmoje pusėje dėl liberalizmo idėjų atgimė iš naujo.¹¹ Būtent XIX a. buvo priimti specialūs įstatymai reglamentuojantys arbitražo procesą¹², taip pat XIX a. pabaigoje – XX a. Pradžioje priimti ir pirmieji tarptautinės teisės aktai, įteisinantys arbitražą kaip alternatyvų teismo procesui ginčų tarp valstybių sprendimo būdą: 1899 m. Hagos konvencija dėl taikaus ginčų tarp valstybių sprendimo, 1907 m. Hagos konvencija dėl taikaus tarptautinių ginčų sprendimo ir kt.¹³

Paminėtini svarbiausi tarptautinės teisės šaltiniai, siekiantys arbitražo teisės suvienodinimo. Visų pirma, 1923 m. priimtas Ženevos protokolas dėl arbitražinių išlygų¹⁴

⁹ BORN, G.B. *International Commercial Arbitration*. New York: Kluwer Law International, 2009, Vol. 1, p. 21-26 iš MIKELĖNAS, V. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo dvidešimtmetis: ištakos, taikymo patirtis ir perspektyvos, ARBITRAŽAS TEORIJA IR PRAKTIKA 2016, Justitia, 2016, p. 3.

¹⁰ ROEBUCK, D.; de FUMICHON, B, *Roman Arbitration*. London: Holo Books, 2014, p. 121-122 iš MIKELĖNAS, V. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo dvidešimtmetis: ištakos, taikymo patirtis ir perspektyvos, ARBITRAŽAS TEORIJA IR PRAKTIKA 2016, Justitia, 2016, p. 3.

¹¹ *Ibid.*, 7, p. 3

¹² NOUSSIA, K. *Confidentiality in International Commercial Arbitration. A Comparative Analysis of the Position under English, US, German and French Law*. Berlin: Springer, 2010, p. 11-14 iš MIKELĖNAS, V. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo dvidešimtmetis: ištakos, taikymo patirtis ir perspektyvos, ARBITRAŽAS TEORIJA IR PRAKTIKA 2016, Justitia, 2016, p. 3.

¹³ O'CONNEL, M.E.; VANDERZEE, L. The History of International Adjudication. In *Oxford Handbook of International Adjudication*. Edited by C. P. R. Romano, K. J. Alter, Ch. Avgerou. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 45-52 iš MIKELĖNAS, V. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo dvidešimtmetis: ištakos, taikymo patirtis ir perspektyvos, ARBITRAŽAS TEORIJA IR PRAKTIKA 2016, Justitia, 2016, p. 3.

¹⁴ Geneva Protocol on Arbitration Clauses, 1923 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://interarb.com/vl/g_pr1923>.

ir 1927 m. Ženevos konvencija dėl užsienio arbitražo sprendimų vykdymo, kurie reguliavo arbitražo sprendimų pripažinimą ir vykdymą¹⁵. Ženevos protokolu nustatyti keturi pagrindiniai principai.¹⁶ Pirma, Susitariančios Šalys susitarė pripažinti galiojančiais susitarimus perduoti esamus ar būsimus ginčus prekybos ar kitais arbitruotinais klausimais arbitražui, netgi jei arbitražas turėtų vykti trečiojoje valstybėje. Būsimų ginčų įvardijimas laikomas ypač reikšmingu, nes tam tikrose valstybėse vyravo praktika, jog nors šalys ir galėjo susitarti esamą ginčą perduoti arbitražui, tačiau jos negalėjo iš anksto panaikinti teismų jurisdikcijos kuriam nors konkrečiam ar visiems tarp jų galintiems kilti ginčams. Antra, nustatyta, kad arbitražo procesas turėtų vykti pagal “ginčo šalių norus ir šalies, kurios teritorijoje vyksta arbitražas, teisę”. Arbitražas iki šiol yra pagrįstas būtent šiais dviem principais. Trečia, Susitariančios Šalys sutiko užtikrinti, kad jų teritorijoje priimti arbitražo sprendimai galės būti vykdomi užsienyje. Ketvirta, susitarta užtikrinti, kad teismai atsisakys vykdyti jurisdikciją tose bylose, kurias ginčo šalys susitarė perduoti arbitražui. Kadangi Ženevos protokolo taikymas apsiribojo Susitariančių Šalių ribomis, tarptautinio arbitražo požiūriu svarbesnė Ženevos konvencija. Ji numatė užsienio arbitražų sprendimų pripažinimą ir vykdymą Susitariančiųjų Valstybių teismuose, jei įvykdomos penkios sąlygos: sprendimas buvo priimtas pagal galiojančią arbitražinę susitarimą; ginčo dalykas galėjo būti sprendžiamas arbitražu; arbitražas laikėsi procedūrų, nustatytų šalių susitarimu ir pagal *lex arbitri*; sprendimas yra galutinis ir negali būti skundžiamas; tokio sprendimo pripažinimas ir vykdymas neprieštaraus valstybės, kurioje siekiama pasiremti sprendimu, viešajai tvarkai ir teisės principams. Numatyti atsisakymo pripažinti ir vykdyti sprendimą bei tokio sprendimo ginčijimo pagrindai. Taip pat, įtvirtinta procedūra pagal kurią užsienio arbitražų sprendimai turėjo būti pripažinti ir vykdomi. Vis dėlto, šie dokumentai laikytini iš esmės jau praradusiais reikšmę, kadangi Niujorko konvencijoje įtvirtinta, jog Ženevos protokolas ir Ženevos konvencija netenka galios Niujorko konvencijos valstybėse dalyvėse po to, kai joms pasidarys privaloma ši Niujorko konvencija, tiek, kiek ji pasidarys joms privaloma.

Pagrindinė universali tarptautinio komercinio arbitražo konvencija - 1958 m. priimta Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo.¹⁷ Ji

¹⁵ Geneva Convention on the Execution of Foreign Arbitral Awards, 1927 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://interarb.com/v1/g_co1927>.

¹⁶ COLLIER, J. ir LOWE, V. *Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje*. Vilnius, Eugrimas, 2002, p. 92-93.

¹⁷ 1958 metų Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.883784C7E407>>.

laikoma didžiausia pergale tarptautinio arbitražo srityje per pastarąjį penkiasdešimtmetį.¹⁸ Konvencija pateikė geriau organizuotą sistemą, pagrįstą tais pačiais pagrindiniais principais kaip ir 1927 m. Ženevos konvencija.¹⁹ Šis dokumentas sukurtas kaip atsakas į tarptautinių komercinių teisinių santykių subjektų poreikius, kurių neatitiko galioję tarptautiniai teisės aktai arbitražo sprendimų pripažinimo srityje. 1 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog konvencija taikoma pripažinimui ir vykdymui arbitražų sprendimų, padarytų kitos valstybės teritorijoje, o ne tos valstybės, kurios prašoma pripažinti ir vykdyti tokius sprendimus, dėl ginčų, kurių pusės gali būti ir fiziniai, ir juridiniai asmenys. Ji taip pat taikoma ir tiems arbitražų sprendimams, kurie nelaikomi vidaus sprendimais toje valstybėje, kurios prašoma juos pripažinti ir vykdyti. Niujorko konvencija siekiama užtikrinti, kad ją ratifikavusios valstybės gerbtų privatinų teisinių santykių subjektų susitarimus tarpusavio komercinius ginčus spręsti arbitražu. Tą patvirtina vienas iš Niujorko konvencijos tikslų – įpareigoti ją ratifikavusių valstybių teismus užtikrinti visišką arbitražinių susitarimų įgyvendinimą reikalaujant, kad valstybių narių teismai atsisakytų nagrinėti arbitražinio susitarimo šalies kreipimąsi į teismą, kai toks susitarimas yra pažeistas, ir perduotų šį klausimą nagrinėti arbitražu. Be to, konvencija draudžia atsisakyti vykdyti užsienyje priimtus arbitražo sprendimus kitais pagrindais, nei numato konvencija, taip pat juos vykdyti mažiau palankiomis sąlygomis nei analogiškus nacionalinius sprendimus. Šiuo metu Niujorko konvencijos dalyvėmis yra net 165 valstybės²⁰, tačiau konvencijoje numatytų reikalavimų taikymas neapsiriboja valstybėmis dalyvėmis. Jie taikomi ir tiems arbitražiniams susitarimams ir arbitražo sprendimams, kurių šalys priklauso konvencijos nepasirašiusioms valstybėms arba jose yra priimti. Pažymėtina, jog konvencija leido valstybėms dalyvėms deklaruoti, kad jos konvenciją taikys abipusiais pagrindais, ir tik sprendimams, priimtiems valstybėse, kurios yra konvencijos dalyvės. Tokiu pareiškimus padarė dauguma valstybių, pavyzdžiui, JAV, Didžioji Britanija, Rusija ir kt. Taip pat, ji leido valstybėms dalyvėms deklaruoti, kad konvenciją jos taikys tik tiems arbitražo sprendimams, kurie yra priimti ginčiuose, kilusiuose iš teisinių santykių, nacionalinės teisės laikomų komerciniais.²¹ Apibendrinant galime teigti, jog šios konvencijos ratifikavimo mastas rodo jos pasisekimą, o

¹⁸ LEW, J. D. M.; MISTELIS, L.; A. KRÖLL, S. M. *Comparative International Commercial Arbitration*. Hague: Kluwer Law International, 1999, para. 534.

¹⁹ *Ibid.*, 16, p. 94.

²⁰ Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958) Status [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention_status.html>.

²¹ *Ibid.*, 6, p. 64.

konvencijos ratifikavimas kiekvienai valstybei, kurios prekyba užsiimantys subjektai pageidauja dalyvauti labiau išplėtose tarptautinėse rinkose, yra beveik būtinas. Taigi siekiant efektyvaus ir vieningo pripažinimo mechanizmo veikimo, Niujorko konvencija stengiamasi vienodinti nacionalinės teisės normos valstybėse dalyvėse.

1961 m. balandžio 21 d. Ženevoje pasirašyta Europos konvencija dėl tarptautinio komercinio arbitražo (Europos, arba Ženevos, konvencija).²² Jos dalyvėmis sukūrimo metu buvo 22 valstybės²³, iki šių dienų dalyvių gretos pasipildė iki 32 narių²⁴. Lyginant su Niujorko konvencija, šios Konvencijos taikymas apsiriboja tik valstybių dalyvių ribose ir ji taikoma ne tik arbitražo sprendimams pripažinti ir vykdyti, bet ir arbitražiniams susitarimams, sudarytiems turint tikslą išspręsti kylančius iš tarptautinė prekybos ginčus tarp fizinių ir juridinių asmenų. Kokie teisiniai santykiai laikytini tarptautiniais prekybiniais santykiais konvencijoje nėra apibrėžta. Be bendrųjų klausimų, Europos Konvencija įtvirtina užsieniečių teisę būti paskirtais arbitrais; numato klausimų sprendimo tvarką tais atvejais, kai šalys yra sudariusios arbitražinį susitarimą, bet jame nėra nurodžiusios būtinų jo rekvizitų; nustato terminus teismuose pareikšti ieškinius dėl arbitražo jurisdikcijos; sprendžia klausimus, susijusius su teismų kompetencija tais atvejais, kai dėl ginčo yra sudarytas arbitražinis susitarimas; numato arbitraže taikytinas materialinės teisės ir pasirinkimo principus; sprendžia klausimus dėl arbitražo sprendimo motyvų pateikimo; sprendžia kai kuriuos užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo klausimus. Vis dėlto, praktikoje ji taikoma gana ribotai.

1966 m. priimta konvencija dėl investicinių ginčų tarp valstybių ir kitų valstybių piliečių sprendimo (Vašingtono, arba ICSID, konvencija)²⁵. Ši konvencija laikoma specifine ir yra pelniusi tarptautinį pripažinimą, lyginant su kitomis konvencijomis, pavyzdžiui, 1996 m. Strasbūro konvencija, numatančią unifikuotą arbitražo įstatymą, įgyvendino tik viena valstybė - Belgija. Vašingtono konvencijos pagrindu įkurtas specialus arbitražinis centras (angl. *“International centre for Settlement of Investment*

²² Tekstą lietuvių kalba žr. DOMINAS, G. ir MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius, Justitia 1995, II Priedas.

²³ Austrija, Baltarusija, Belgija, Bulgarija, Burkina Faso, Kuba, Čekoslovakija, Danija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Vengrija, Italija, Liuksemburgas, Lenkija, Rumunija, Rusijos Federacija, Slovėnija, Ispanija, Turkija, Ukraina, Jugoslavija: Multilateral Treaties Deposited with the Secretary-General. Status as at 31 December 1992, United Nations. N.Y., p. 788.

²⁴ European Convention on International Commercial Arbitration Status [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXII-2&chapter=22&clang=_en>.

²⁵ ICSID Convention [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://icsid.worldbank.org/en/Documents/icsiddocs/ICSID%20Convention%20English.pdf>>.

Disputes“ – „*ICSID*“), skirtas ginčams kylantiems iš užsienio investicijų santykių tarp privačių asmenų ir užsienio vyriausybių. Vašingtono konvenciją yra ratifikavusios daugiau nei 150 valstybių. Lietuva 1992 m. ratifikavusi šią konvenciją, prisijungė prie Tarptautinio investicinių ginčų arbitražo.

Vis dėlto, apibendrinant visus teisės aktus, reglamentuojančius tarptautinį arbitražą ir siekiančius arbitražo teisės vienodinimo, vienintelis plačiausias prieinamas ir itin autoritetingas šaltinis, kuris dažniausiai pasitelkiamas spręsti su tarptautiniu komerciniu arbitražu susijusias problemas - Pavyzdinis įstatymas.²⁶ Šio Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisijos (toliau – UNCITRAL) Pavyzdinio įstatymo sukūrimas – vienas didžiausių UNCITRAL pasiekimų.²⁷ Pavyzdinis įstatymas buvo sukurtas siekiant pagerinti daugelio šalių nacionalinių teisės aktų, reglamentuojančių arbitražą, tinkamumą bei harmonizuoti tokius teisės aktus, panaikinant teisinį neapibrėžtumą, kurį gali jausti viena ar kita šalis, pasirinkusi arbitražo procesą tam tikroje valstybėje.²⁸ Norint visapusiškai išaiškinti įstatymo atsiradimo priežastis būtina išanalizuoti įstatymo rengimo tvarką, kilmę, įstatymo nuostatų inkorporavimo į valstybių nacionalinės teisės sistemas būdus.

1.1. Rengimo tvarka

UNCITRAL darbas susijęs su arbitražo proceso tobulinimu prasidėjo dar 1976 m., kai Azijos-Afrikos Teisinio konsultavimo komitetas (toliau - AALCC) vertindamas UNCITRAL Arbitražo taisykles²⁹ pasiūlė UNCITRAL apsvarstyti galimybę parengti protokolą prie 1958 m. Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. Šis pasiūlymas motyvuotas tuo, kad tam tikriems aspektams, susijusiems su arbitražo procesu, trūksta aiškumo, pavyzdžiui, keliamas klausimas ar arbitražo procedūra pagal šalių pasirinktas taisykles būtų vykdoma, jeigu nacionaliniai teisės aktai numatytų joms prieštaringas nuostatas ir ar pagal tokią procedūrą priimtas

²⁶ *Ibid.*, 6, p. 24.

²⁷ HERRMANN, G. The UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration: Introduction and General Provisions. Iš *Essays on INTERNATIONAL COMMERCIAL ARBITRATION*. Edited by PETAR ŠARČEVIC, Graham & Trotman / Martinus Nijhoff, 1989, p. 3.

²⁸ HUEATT-JAMES, M. ir GOULD, N. *International Commercial Arbitration*. LLP Limited, London/New York/Hong Kong, 1996, p. 23.

²⁹ UNCITRAL Arbitration Rules (1976) [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/arb-rules/arb-rules.pdf>>.

arbitražo sprendimas būtų pripažintas ir vykdomas kitose valstybėse narėse.³⁰ UNCITRAL 1977 m. sesijos metu apsvairstė šį pasiūlymą kartu su sekretoriato pateiktais komentarais³¹ ir perdavė nurodymus sekretoriatui išnagrinėti šį klausimą išsamiau rengiant konsultacijas su AALCC ir kitomis organizacijomis.³²

1978 m. rugsėjį Paryžiuje sekretoriatas surengė konsultacinį susirinkimą, kuriame dalyvavo Tarptautinių prekybos rūmų tarptautinio arbitražo teismo (ICC) bei Komercinio arbitražo tarptautinės tarybos (ICCA) nariai ir AALCC atstovai.³³ Ekspertai padarė vieningą išvadą, jog pats efektyviausias būdas sustiprinti tarptautinio arbitražo teisinę bazę - pavyzdinio tarptautinio komercinio arbitražo įstatymo sukūrimo inicijavimas. Pažymėta, kad pavyzdinio įstatymo sukūrimas ir priėmimas daugelyje pasaulio šalių lemtų ne tik vieningos arbitražo procedūros pritaikytos tarptautinės prekybos poreikiams sukūrimą, bet taip pat įtvirtintų bendrą teisingumo standartą. Be to, pavyzdinis įstatymas galėtų panaikinti prieštaravimus tarp pasenusių nacionalinių teisės aktų nuostatų ir modernių tarptautinių arbitražo taisyklių.³⁴ Akcentuotina, kad būtent Paryžiaus susirinkime pirmą kartą apsvairstyta pavyzdinio komercinio arbitražo įstatymo sukūrimo galimybė, o šis susirinkimas laikomas tolesnio intensyvaus bendravimo tarp UNCITRAL ir arbitražo bendruomenės pirmtaku.³⁵

1979 m. sekretoriatas perdavė Paryžiaus susirinkimo išvadas bei išsamią ataskaitą apie Niujorko konvencijos interpretavimą ir taikymą³⁶ UNCITRAL, o ši savo sesijos metu visuotinai pritarė, kad nėra jokios būtinybės peržiūrėti Niujorko konvenciją ar priimti jos protokolą. Nuspręsta, jog būtų tikslinga sukurti pavyzdinį komercinio arbitražo

³⁰ Secretariat Note Reporting AALCC Decision, A/CN.9/127, Priedas, para. 3, p. 1162 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://www.uncitral.org/pdf/english/yearbooks/yb-1977-e/vol8-p233-e.pdf>>.

³¹ Secretariat Comments on AALCC Proposal, A/CN.9/127/Add. 1, p. 1163 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/commissionsessions/unc/unc-10/acn9_127_add.1_e_ocr.pdf>.

³² 1977 Commission Report, A/32/17, para. 39, p. 1167 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org/pdf/english/yearbooks/yb-1977-e/vol8-p11-70-e.pdf>>.

³³ Secretariat Note on Further Work, A/CN.9/169, para. 3, p. 1173 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/NL7/902/28/PDF/NL790228.pdf?OpenElement>>.

³⁴ *Ibid.*, 33, para. 6-9, p. 117- 174

³⁵ HOLTZMANN, H. M. ir NEUHAUS, J. E. *A Guide to the UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration. Legislative History and Commentary*. Kluwer Law and Taxation Publishers, 1995, p. 10.

³⁶ Secretariat Study on the New York Convention, A/CN.9/168 (20 April 1979) [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.newyorkconvention.org/11165/web/files/document/1/5/15995.pdf>>.

įstatymą, kuris padėtų šalims reformuoti ir patobulinti jų nacionalinės teisės aktus bei pasiekti kitų naudų, aptartų Paryžiaus susirinkimo metu.³⁷ Atsižvelgiant į tai, UNCITRAL perdavė nurodymus sekretoriatui „parengti, besikonsultuojant su suinteresuotomis tarptautinėmis organizacijomis, būtent AALCC ir Tarptautinių prekybos rūmų tarptautinio arbitražo teismu (ICC), preliminarų pavyzdinio įstatymo dėl arbitražo proceso projektą“.³⁸ UNCITRAL taip pat pažymėjo, kad įstatymo projektas turėtų būti skirtas tarptautiniam komerciniam arbitražui bei turėtų būti atsižvelgiama į Niujorko konvencijos bei UNCITRAL Arbitražo taisyklių nuostatas.

Pradiniame įstatymo kūrimo etape, sekretoriatas turėjo užduotį - surinkti informaciją apie nacionalinius teisės aktus, susijusius su arbitražu. 1980 m. UNCITRAL pareikalavo vyriausybių pateikti tokią informaciją sekretoriatui.³⁹ Atitinkamą reikalavimą į savo rezoliuciją⁴⁰ įtraukė ir Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja. 1981 m. sesijoje UNCITRAL įvertino sekretoriato ataskaitą apie numanomas pavyzdinio įstatymo ypatybes⁴¹ bei nusprendė pradėti pavyzdinio tarptautinio komercinio arbitražo įstatymo kūrimą, patikint jį Tarptautinių sutarčių praktikų darbo grupei (toliau – Darbo grupė). Darbo grupę sudarė nariai iš Austrijos, Čekoslovakijos, Prancūzijos, Ganos, Gvatemalos, Vengrijos, Indijos, Japonijos, Kenijos, Filipinų, Siera Leonės, Trinidado ir Tobago, Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos, Jungtinės Karalystės ir Šiaurės Airijos bei Jungtinių Amerikos Valstijų. Taip pat, UNCITRAL įpareigojo sekretoriatą išanalizuoti reikiamą informaciją, parengti projekto tekstą bei padėti Darbo grupei.⁴²

Darbo grupė susitiko penkis kartus 1982 – 1984 m. dviejų savaitių sesijoms, jų metu buvo sukurti penki įstatymo projekto variantai. Projektas sulaukė didelio arbitražo bendruomenės susidomėjimo, pavyzdžiui, pirmoje Darbo grupės sesijoje dalyvavo ne tik UNCITRAL paskirti 15 valstybių nariai, bet taip pat ir stebėtojai iš 27 valstybių ir 6

³⁷ 1979 Commission Report, A/34/17, para. 76-81, p. 1187-1188 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org/pdf/english/travaux/arbitration/ml-arb/a-34-17-e.pdf>>.

³⁸ *Ibid.*, 37, para. 81, p. 1188.

³⁹ 1980 Commission Report, A/35/17, para. 117, p. 1190 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org/pdf/english/travaux/arbitration/ml-arb/a-35-17-e.pdf>>.

⁴⁰ General Assembly Resolution 35/51, para 12(d), p. 1191 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.un.org/documents/ga/res/35/a35r51e.pdf>>.

⁴¹ *Ibid.*, 40.

⁴² Secretariat Progress Report, A/CN.9/190, para. 4, p. 1189 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <https://www.uncitral.org/pdf/english/yearbooks/yb-1981-e/yb_1981_e.pdf>.

tarptautinių organizacijų.⁴³ 1983 m. sesijoje net nuspręsta padidinti Darbo grupės narių skaičių ir įtraukti dar trisdešimt šešias valstybes nares.⁴⁴ 1984 m., kai projektų rengimo komitetas peržiūrėjo atitinkamas dokumento versijas šešiomis kalbomis – arabų, kinų, anglų, prancūzų, rusų ir ispanų, paskutinis įstatymo projekto variantas buvo patvirtintas.⁴⁵ Iškart po to UNCITRAL įpareigojo sekretoriatą įteikti įstatymo projekto tekstą visoms vyriausybėms bei suinteresuotoms organizacijoms peržiūrėti ir pateikti komentarus.⁴⁶ Be to, tais pačiais metais, Šveicarijoje, Lozanoje, įvyko specialus Komercinio arbitražo tarptautinės tarybos (ICCA) susitikimas, kuriame buvo išsamiai analizuojamas pavyzdinio komercinio arbitražo įstatymo projektas. Septyni vadovaujantys specialistai buvo įpareigoti paruošti rašytines ataskaitas, kurias sudarė 548 dalyvių, arbitražo specialistų iš viso pasaulio, komentarai. Pažymėtina, kad pavyzdinio įstatymo projekto nuostatos šiame susitikime įvertintos itin palankiai.⁴⁷

Paskutinė projekto rengimo stadija vyko 1985 m. Vienoje. UNCITRAL sesijos metu, o liepos 21 d. buvo priimtas galutinis Pavyzdinio įstatymo tekstas.⁴⁸ Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja priėmė šį įstatymo tekstą savo 1985 m. gruodžio 11 d. rezoliucijoje ir įpareigojo Jungtinių Tautų Generalinį sekretoriatą perduoti Pavyzdinį įstatymą kartu su *travaux préparatoires* t.y. analitiniu Jungtinių Tautų Generalinio sekretoriato komentaru iš UNCITRAL 18-osios sesijos, vyriausybėms, arbitražo institucijoms ir kitoms suinteresuotoms organizacijoms, tokioms kaip Prekybos rūmai („Chambers of commerce“). Pažymėtina, kad šis aktas nebuvo privalomas valstybėms narėms, tai tik rekomenduojamas nacionalinio įstatymo dėl tarptautinio komercinio

⁴³ First Working Group Report, A/CN.9/216, para. 5, 6, p. 12012-12103 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V82/252/94/PDF/V8225294.pdf?OpenElement>>.

⁴⁴ 1983 Commission Report, A/38/17, para. 143, p. 1208 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/38/17>.

⁴⁵ Fifth Working Group Report, A/CN.9/246 (6 March 1984) [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org/pdf/english/yearbooks/yb-1984-en/vol15-p212-218-e.pdf>>.

⁴⁶ 1984 Commission Report, A/39/17, para. 101, p. 1216 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V84/201/36/PDF/V8420136.pdf?OpenElement>>.

⁴⁷ UNCITRAL's Project for a Model Law on International Commercial Arbitration (ICCA Congress Series No.2, P. Sanders ed. 1984) [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.kluwarbitration.com/CommonUI/book-toc.aspx?book=TOC_ICCA_CB-2_1984>.

⁴⁸ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/06-54671_Ebook.pdf>. Tekstą lietuvių kalba žr. COLLIER, J. ir LOWE, V. *Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje*. Vilnius, Eugrimas, 2002, 5 Priedas.

arbitražo pavyzdys⁴⁹. Vis dėlto, Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja siekdama „suderinti arbitražo procesinius įstatymus ir konkrečius tarptautinio komercinio arbitražo poreikius“ rekomendavo visoms valstybėms tinkamai atsižvelgti į Pavyzdinį įstatymą.⁵⁰ Šis įstatymas apima visas arbitražinio proceso stadijas, t.y. nuo arbitražinio susitarimo, arbitražo teismo sudėties ir jurisdikcijos iki teismo kompetencijos apimties nustatymo bei arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo. Jis atspindi tarptautinį kompromisą dėl pagrindinių aspektų tarptautinio arbitražo praktikoje ir yra pritaikytas skirtingų regionų, politinių, teisinių ir ekonominių sistemų ir tradicijų valstybėms.

Jau 1986 m. pirmoji valstybė, Kanada, parėmė įstatymo priėmimą ir inkorporavo į savo nacionalinės teisės sistemą Pavyzdinio įstatymo nuostatas.⁵¹ Deja, bet ne visos valstybės sutiko jį įgyvendinti. Išskirtina Anglija (įskaitant Velsą), kuri save priskyrė prie valstybių, kurioms nereikia Pavyzdinio įstatymo, nes jos turi šiuolaikinį arbitražo teisės institutą, kuris pakankamai ilgai ir daug kartų buvo taikytas praktikoje. Taip pat, mokslininkų nuomone, norint pritaikyti Pavyzdinio įstatymo nuostatas prie nacionalinės Anglijos teisės sistemos tradicijų reikėtų įtvirtinti daugybę Pavyzdinio įstatymo teksto modifikacijų, o jų eigoje pati Pavyzdinio įstatymo prasmė, tikslai būtų prarasti.⁵² Pažymėtina, kad Anglija atnaujino arbitražo reglamentavimą atlikdama reformą, alternatyvią Pavyzdinio įstatymo priėmimui – 1996 m. priėmė Arbitražo įstatymą.⁵³

1988 m. UNCITRAL sesijos metu⁵⁴ buvo nuspręsta pavesti sekretoriatui užduotį – sukurti sistemą, kuri leistų rinkti ir skleisti informaciją apie teismo ir arbitražo sprendimus, paremtus Pavyzdinio įstatymo nuostatomis. Ši sistema buvo pavadinta akronimu – „CLOUT“ (angl. „*Case Law on UNCITRAL Texts*“). Jos tikslas - didinti

⁴⁹ *Ibid.*, 6, p. 67.

⁵⁰ General Assembly Resolution, A/RES/40/72 (11 December 1985) [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r072.htm>>.

⁵¹ *Ibid.*, 4.

⁵² The United Kingdom and the UNCITRAL Model Law: The Mustill Committees' Consultative Document of October 1987 on the Model Law [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://academic.oup.com/arbitration/article-abstract/3/4/278/196174/The-United-Kingdom-and-the-UNCITRAL-Model-Law-The?redirectedFrom=fulltext>>; BERGER, K. P. *International Economic Arbitration*. Deventer-Boston: Kluwe Law and Taxation Publishers, 1993, p. 48 iš DOMINAS, G. ir MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius, Justitia, 1995, p. 68.

⁵³ LEMBO, S. *The 1996 UK Arbitration Act and The UNCITRAL Model Law – A Contemporary Analysis*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Roma: Libera Università Internazionale degli Studi Sociali Guido Carli, 2010 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://eprints.luiss.it/694/1/lembo-20100713.pdf>>.

⁵⁴ 1988 Commission Report, A/43/17, para. 98-109 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org/pdf/english/yearbooks/yb-1988-e/vol19-p3-18-e.pdf>>.

informuotumą tarptautiniu mastu apie UNCITRAL priimtus dokumentus, padėti teisėjams, arbitrams, teisininkams ir šalims vykdyti verslo sandorius, pasinaudojant arbitražo parengtomis UNCITRAL dokumentų interpretacijomis bei teismo sprendimais, tokiu būdu skatinant vieningą tokių dokumentų interpretaciją ir taikymą. Valstybių, kurios yra bent vienos iš UNCITRAL konvencijų narių ar yra perkėlusios Pavyzdinio įstatymo nuostatas į savo nacionalinius teisės aktus, vyriausybių korespondentų tinklas stebi atitinkamus teismų sprendimus toje šalyje ir praneša juos UNCITRAL sekretoriatui abstrakčia forma. Sekretoriatas redaguoja ir indeksuoja visas gautas ataskaitas ir paskelbia jas CLOUT serijose. Būtent nacionalinių korespondentų tinklas užtikrina galimybę aprėpti didelį kiekį nacionalinių jurisdikcijų, o informacijos prieinamumas šešiomis oficialiomis kalbomis pagerina informacijos sklaidą. Šie elementai yra būtini siekiant skatinti vieningą interpretaciją kuo didesniu mastu.⁵⁵ Pažymėtina, kad individualūs Pavyzdinį įstatymą inkorporavusių valstybių teismų sprendimai ne tik išsprendžia klausimus, į kuriuos neatsakė Pavyzdinio įstatymo kūrėjai, bet taip pat parodo ir skirtingų jurisdikcijų požiūrį į tam tikrus aspektus, problemas.

2006 m. liepos 7 d. UNCITRAL sesijos metu buvo priimti Pavyzdinio įstatymo pakeitimai. Atitinkamai, Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja gruodžio 4 d. priėmė rezoliuciją, kurioje pakeitimus motyvavo būtinybe atitikti dabartinę praktiką tarptautinėje prekyboje bei modernius arbitražinių susitarimų, arbitražinių išlygų sudarymo būdus, susijusius su formos reikalavimais ir laikinųjų apsaugos priemonių taikymu. Generalinė Asamblėja taip pat rekomendavo visoms šalims palankiai vertinti Pavyzdinio įstatymo straipsnių pakeitimų priėmimą ir atsižvelgti į juos, kai jie priims ar pakeis savo nacionalinės teisės aktus.⁵⁶ Pavyzdinis įstatymas papildytas 2A straipsniu, kuriame numatyta, kad aiškinant įstatymo tekstą, turi būti atsižvelgiama į jo tarptautinę prigimtį, būtinybę skatinti vienodą jo taikymą ir sąžiningumo laikymąsi. Klausimai, kurie nėra tiesiogiai reglamentuojami įstatyme, turi būti aiškinami atsižvelgiant į bendruosius principus, pagal kuriuos šis įstatymas buvo parengtas.⁵⁷ Kiti žymūs pakeitimai susiję su arbitražinio susitarimo formos reikalavimais ir laikinosiomis apsaugos priemonėmis.

⁵⁵ UNCITRAL 2012 Digest of Case Law on the Model Law on International Commercial Arbitration [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org/pdf/english/clout/MAL-digest-2012-e.pdf>>.

⁵⁶ General Assembly Resolution, A/RES/61/33 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/NY-conv/a61-33-e.pdf>>.

⁵⁷ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (1985), with amendments as adopted in 2006 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf>.

Įtvirtinta, jog arbitražinis susitarimas laikomas sudarytas rašytine forma ir tais atvejais kai arbitražinė išlyga yra įrašyta bet kokia forma ar sudaryta elektroninės komunikacijos priemonėmis. Pažymėtina, kad laikinųjų apsaugos priemonių pritaikymas arbitražo procese dažnai lemia jo efektyvumą, veiksmingumą, todėl tinkamas šio instituto reglamentavimas arbitražo procedūroje buvo būtinas. Naujosios nuostatos išdėstytos įstatymą papildant atskiru skyriumi.

2012 m. UNCITRAL sekretoriatas atsižvelgdamas į didelį bylų kiekį surinktą „CLOUT“ sistemoje, nusprendė priimti UNCITRAL Teismų praktikos apžvalgą apie Pavyzdinio tarptautinio komercinio arbitražo įstatymo nuostatas (angl. „*UNCITRAL Digest of Case Law on the Model Law on International Commercial Arbitration*“). Teismų praktikos apžvalgoje pateikiama informacija apie kiekvienam įstatymo straipsniui aktualią teismų praktiką, bendrai priimtina teksto interpretacija bei bet koks nukrypimas nuo bendro požiūrio, numatytas perkeliant šio straipsnio nuostatas į nacionalinės teisės sistemas. Teismų praktikos apžvalgoje informacija apie bylas pateikiama ne abstrakčia forma, kaip kad „CLOUT“ sistemoje, bet pateikiant pilną bylos tekstą su reikšmingomis išnašomis. Teismų praktikos apžvalgos tikslas - padėti skleisti informaciją apie Pavyzdinį įstatymą ir toliau skatinti jo nuostatų vieningą interpretaciją ir perkėlimą į nacionalines teisės sistemas.⁵⁸

Taigi, apibendrinant galime teigti, jog Pavyzdinio įstatymo rengimas truko ne vienerius metus, tai buvo ilgas procesas, kuriame dalyvavo ne tik UNCITRAL, bet ir tarptautinė arbitražo bendruomenė. Daugybės konsultacijų, susitikimų ir įvairių instancijų darbo dėka buvo sukurtas efektyvus instrumentas, kuris paskatino nacionalinių teisės aktų harmonizavimo procesą bei patobulino bendrą tarptautinio komercinio arbitražo sistemą. Pastebėtina, kad vien Pavyzdinio įstatymo sukūrimu nebuvo apsiribota, iškart po jo buvo sukurta „CLOUT“ informacijos rinkimo apie bylas susijusias su įstatymo taikymu sistema, o vėliau ir Teismų praktikos apžvalga. Taip pat, šio Pavyzdinio įstatymo nuostatos, atsižvelgiant į šiuolaikinių modernių technologijų plėtrą, arbitražo šalių poreikius ir efektyvų jo veikimą, 2006 m. buvo atnaujintos.

⁵⁸ *Ibid.*, 55.

1.2. Ištakos

Jau 1978 m., septynerius metus prieš įstatymo priėmimą, UNCITRAL sekretoriato, AALCC, Tarptautinių prekybos rūmų tarptautinio arbitražo teismo (ICC) bei Komercinio arbitražo tarptautinės tarybos (ICCA) konsultaciniame susirinkime apibrėžtos priežastys kodėl UNCITRAL turėtų inicijuoti pavyzdinio tarptautinio komercinio arbitražo įstatymo sukūrimą. Pagrindinė šio pasiūlymo priežastis, buvo faktas, kad nacionaliniai teisės aktai yra pritaikyti tik nacionalinio arbitražo poreikiams tenkinti bei tai, kad daugumai tokių aktų būtina revizija. Numatyta, jog Pavyzdinis įstatymas būtų naudingas, jeigu jo nuostatos atspindėtų specifines tarptautinio komercinio arbitražo ypatybes ir modernias arbitražo praktikas. Kita priežastis - dažnai praktikoje naudojamų arbitražo taisyklių ir nacionalinių teisės aktų nuostatų skirtingumas. Šie skirtumai pasireiškia tuo, kad tam tikrų valstybių nacionaliniai teisės aktai riboja šalių teisę pasirinkti ginčui taikytiną teisę, nepripažįsta arbitražo teismo kompetencijos nuspręsti dėl savo jurisdikcijos arba įpareigoja teismus spręsti dėl arbitražo teismo sudėties ar net dėl ginčui taikytinos materialinės teisės. Pažymėtina, kad tam tikrų valstybių nacionaliniai teisės aktai numato ir pilietybės reikalavimus arbitrams arba reikalauja arbitražo sprendimą tinkamai pagrįsti, net ir tais atvejais, kai šalys pasiekė tarpusavio susitarimą. Atsižvelgiant į šias priežastis buvo nuspręsta, jog Pavyzdinis įstatymas perkeltas valstybių narių nacionaliniu lygmeniu išspręstų daugybę problemų bei įtvirtintų vieningus standartus arbitražo procese.⁵⁹

Tokios pat įstatymo atsiradimo priežastys išskiriamos ir UNCITRAL sekretoriato neoficialiame Pavyzdinio įstatymo komentare⁶⁰, kuriame teigiama, kad teisės aktų reglamentuojančių arbitražą tobulinimo ir vienodinimo būtinybę bei Pavyzdinio įstatymo sukūrimą lėmė tai, kad nacionaliniai įstatymai yra nepritaikyti spręsti tarptautinėms byloms bei įvairių valstybių nacionalinių teisės aktų skirtingumas.

- i. **Nacionalinių įstatymų nepritaikymas tarptautiniams atvejams** motyvuojamas tuo, kad tam tikrų valstybių nacionalinių teisės aktų nuostatos neatitinka dabartinės praktikos ir tapatina arbitražo procesą su teismo procesu arba išvis nereglementuoja tam tikrų svarbių klausimų. Pažymėtina, kad net ir tais atvejais kai nacionaliniai teisės aktai yra aktualūs ir išsamūs, jie yra parengti ir pritaikyti išskirtinai nacionaliniam arbitražui ir

⁵⁹ *Ibid.*, 33, para. 6-9.

⁶⁰ UNCITRAL Secretariat Explanation of Model Law [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://faculty.smu.edu/pwinship/arb-24.htm>>.

netinkami spręsti tarptautinio arbitražo bylas. Pavyzdinis įstatymas leidžia šalims nuspręsti arbitražo teismo sudėtį, pasirinkti arbitražo procedūrinės taisykles bei taisykles, pagal kurias bus nustatoma ginčo sprendimui taikytina teisė. Aktualu tai, kad šalių lūkesčiai, išreikšti arbitražiniame susitarime ar pasirinkus taikytinas ginčui spręsti arbitražo taisykles, gali būti neišpildomi dėl tam tikrų privalomų nacionalinių teisės aktų nuostatų. Deja, bet tokia pati situacija gali kilti ir dėl neprivalomų nacionalinių teisės aktų nuostatų, jeigu šalys arbitražiniame susitarime nenumatė kitokių taisyklių. Be to, net ir nesant neprivalomų nuostatų, sunkumų gali kilti dėl tam tikrų reikšmingų procedūrinių taisyklių taikymo, kurios nėra apibrėžtos arbitražiniame susitarime.

- ii. **Įvairių valstybių nacionalinių teisės aktų skirtingumas**, visų pirma, yra problema, todėl, kad tarptautiniame arbitraže šalys susiduria su užsienio teisės nuostatomis bei procedūromis ir joms gali būti ekonomiškai nepravartu, nepraktiška, o kartais net neįmanoma tinkamai pritaikyti ginčui taikytiną teisę. Taip pat, šalys dėl teisinio neapibrėžtumo gali nesirinkti labiausiai tinkamos ginčui spręsti valstybės teisės dėl tam tikrų tos valstybės nacionalinių teisės aktų nuostatų.

Taigi, Pavyzdinio įstatymo, kurio nuostatos yra pripažįstamos tarptautinėje bendruomenėje bei atitinka tarptautinio komercinio arbitražo specifinius poreikius ir įtvirtina tarptautinį standartą, priėmimas lemtų sklandesnę arbitražo procesą bei išplėstų arbitražo vietos pasirinkimą.

Tautų sandraugos sekretoriato Pavyzdinio įstatymo komentare⁶¹ būtent valstybių nacionalinių teisės aktų skirtumai įvardijami kaip pagrindinė priežastis lėmusi Pavyzdinio įstatymo atsiradimą. Nacionalinių teisės aktų skirtumai, o ypač imperatyvios arbitražo vietos taisyklės, gali lemti ne tik šalių pasirinktų arbitražo taisyklių netaikymą, bet ir teismų įsitraukimo į ginčo sprendimą apimtį ir kitus ginčo sprendimui aktualius klausimus. Pavyzdinis įstatymas yra skirtas išspręsti tokias problemas, panaikinti kokybinius nacionalinių teisės aktų skirtumus ir užtikrinti, jog arbitražo procedūra vyktų toje valstybėje, kuri labiausiai atitinka šalių interesus.

⁶¹ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration Explanatory Documentation prepared for Commonwealth Jurisdictions [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/Model-Law-Arbitration-Commonwealth.pdf>>.

Taip pat ir kiti autoriai teigia, kad būtent plačiai paplitusios problemos, kylančios dėl valstybių nacionalinių teisės aktų reglamentuojančių arbitražą, o ypač dėl arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo, skirtingumo, paskatino UNCITRAL imtis priemonių arbitražo proceso vienodinimui.⁶²

Apibendrinant galime teigti, kad pagrindinės Pavyzdinio tarptautinio komercinio arbitražo atsiradimo priežastys, kurias išskiria dauguma autorių, yra nacionalinių teisės aktų netinkamumas spręsti tarptautinio arbitražo atvejus bei nacionalinių teisės aktų ir plačiai taikomų arbitražo taisyklių skirtumai.

1.3. Pavyzdinio įstatymo rūšis ir jo nuostatų inkorporavimo į valstybių nacionalinės teisės sistemas būdai

Analizuojant Pavyzdinio įstatymo priėmimą kyla klausimas kodėl šiuo atveju buvo pasirinkta būtent tokia dokumento rūšis, t.y. pavyzdinis įstatymas, o ne, pavyzdžiui, konvencija. Norint atsakyti į šį klausimą būtina išskirti pagrindinius pavyzdinio įstatymo ir konvencijos kaip dokumento formos skirtumus:

- i. **Nuostatų perkėlimo būdas.** Pavyzdinis įstatymas tampa tos valstybės teise, kai jo nuostatos yra perkeliamos į nacionalinės teisės sistemą, nacionaliniam įstatymo leidėjui priimant atskirą vidaus teisės aktą arba įtraukiant jas į jau egzistuojantį civilinio proceso kodeksą. Konvencija tampa nacionalinės teisės dalimi, kai ji yra tos valstybės narės ratifikuojama.⁶³
- ii. **Nuostatų perkėlimo apimtis.** Pavyzdinis įstatymas gali būti inkorporuojamas į tos valstybės nacionalinę teisę tiek pažodžiui, tiek ir dalinai, todėl jis žymiai geriau pritaikomas prie nacionalinių teisės sistemų nuostatų. Priešingai, konvencija yra iš prigimties nelanksti ir jeigu valstybė priklauso dualistinei sistemai konvencijos tekstas inkorporuojamas į valstybės teisę tik pažodžiui,

⁶² *Ibid.*, 36; International commercial arbitration: Possible features of a model law on international commercial arbitration, A/CN.9/207 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://daccess-ods.un.org/TMP/1780502.49814987.html>>; *Ibid.*, 27; ir MCNERNEY, M. E.; ESPLUGUES, C.A. *International Commercial Arbitration: The UNCITRAL Model Law* [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://lawdigitalcommons.bc.edu/iclr/vol9/iss1/3>>.

⁶³ *Ibid.*, 35, p. 11.

išskyrus tam tikras išlygas.⁶⁴ Pavyzdžiui, monistinės sistemos atveju (tokiai sistemai priklauso ir Lietuva) konvencijų tekstai į nacionalinės teisės aktus nėra perkeliami, o jų ratifikavimo atveju automatiškai laikomi sudėtine teisės sistemos dalimi.

- iii. **Dokumento priėmimo tvarka.** Atsižvelgiant į Jungtinių Tautų praktiką norint priimti konvenciją reikia surengti visų Jungtinių Tautų narių diplomatinę konferenciją, kurioje būtų peržiūrimas ir priimamas dokumento tekstas. Dažniausiai vien tik teksto parengimas užtrunka apie metus, dar vieni papildomi metai turėtų būti paskirti užtikrinti teksto ratifikaciją valstybėse narėse. Toks procesas reikalauja daug laiko sąnaudų ir ekonominių išlaidų. Priešingai, pavyzdinio įstatymo tekstas gali atlikti savo funkciją, t.y. nukreipti įstatymo leidėjus tinkama linkme, nuo pat teksto priėmimo momento.⁶⁵

Taigi galime teigti, kad pasirinkimas parengti pavyzdinį įstatymą buvo paremtas daugiausiai praktiniais sumetimais, siekiant kuo greičiau pasiekti šio dokumento sukūrimo tikslą – išspręsti problemas susijusias su arbitražo proceso reglamentavimu bei skatinti jo vienodinimą ir suderinamumą kuo platesniu mastu.

UNCITRAL tikslas pasiekti arbitražo proceso suvienodinimą šalims inkorporuojant Pavyzdinio įstatymo nuostatas pažodžiui⁶⁶, būtent darant nuorodą į UNCITRAL *travaux préparatoires*, nebuvo pasiektas, todėl praktikoje pasireiškė du pagrindiniai įstatymo nuostatų inkorporavimo būdai:⁶⁷

- i. **Įtraukimas į nacionalinės teisės aktus nuorodos būdu.** Naudojama nuoroda nacionaliniuose teisės aktuose, kuriuose numatomas Pavyzdinio įstatymo taikymas tam tikriems teisiniams santykiams. Šis būdas labiausiai atitinka UNCITRAL tikslą pasiekti tarptautinės prekybos teisės vienodumą ir harmoniją, kadangi visos įstatymo nuostatos, įskaitant *travaux préparatoires*, skirtą Pavyzdinio įstatymo normų aiškinimui, perimamos pažodžiui. Naudotas Singapūro, Bahreino ir kitų valstybių teisės aktuose.
- ii. **Tiesioginis nuostatų perkėlimas.** Labiausiai paplitęs būdas. Pavyzdinio įstatymo nuostatos perkeliamos į nacionalinės teisės sistemą priimant naują

⁶⁴ BINDER. P. *International Commercial Arbitration & Conciliation in UNCITRAL Model Law Jurisdictions. Third Edition.* Sweet & Maxwell, 2009, p. 12.

⁶⁵ *Ibid.*, 35, p. 11.

⁶⁶ *Ibid.*, 48.

⁶⁷ *Ibid.*, 64, p. 17.

įstatymą arba papildant Pavyzdinio įstatymo nuostatomis civilinio proceso kodeksų normas. Toks perkėlimas dažnai pasireiškia tam tikrų Pavyzdinio įstatymo normų papildymu ir pakeitimu. Tokiais atvejais, Pavyzdinio įstatymo struktūra ne visada išsaugoma ir palyginti skirtingų valstybių perkeltas nuostatas yra ganėtinai sunku. Naudotas Lietuvos, Kanados, Armėnijos, Kipro ir kitų valstybių teisės aktuose.

Lyginant šiuos du Pavyzdinio įstatymo nuostatų inkorporavimo į nacionalinius teisės aktus būdus, pažymėtina, kad tiesioginio nuostatų perkėlimo būdu dažnai užmirštama įtvirtinti nuorodą į *travaux préparatoires*.⁶⁸ Jame surinkta informacija yra itin svarbi Pavyzdinio įstatymo nuostatų aiškinimui, todėl tokia situacija nėra priimtina. Padėtį ištaiso tai, kad kilus neaiškumams dėl tam tikrų nuostatų interpretavimo, teismai visgi atsižvelgia į šio dokumento nuostatas.

Taigi, galime daryti išvadą, jog Pavyzdinio įstatymo nuostatų inkorporavimo į valstybių nacionalines sistemas būdu, t.y. įtraukimo į nacionalinės teisės aktus nuorodos būdu ir tiesioginio nuostatų perkėlimo, atsiradimas pasireiškė dėl to, kad kiekviena šalis perkeldama Pavyzdinio įstatymo nuostatas į savo nacionalinės teisės sistemas stengėsi kuo geriau suderinti Pavyzdinio įstatymo struktūrą ir individualius valstybės vidaus teisės aktų reikalavimus.

1.4. Pavyzdinio įstatymo priėmimas Lietuvos kontekste

Mėginimai naujai reglamentuoti arbitražo procesą prasidėjo jau 1993 metais. Tokius veiksmus paskatino arbitražo reformos kaimyninėse valstybėse bei stiprėjančio privataus verslo noras turėti alternatyvų teismo procesui ginčų sprendimo būdą.⁶⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1994 m. inicijavo Niujorko konvencijos ratifikavimo procesą, o 1995 m. sausio 17 d. Seimas ją ratifikavo. Tais pačiais metais Teisingumo ministerija parengė Tarptautinio komercinio arbitražo įstatymo projektą, kuriam pritarė Lietuvos Respublikos Vyriausybė ir 1995 m. rugpjūčio 29 d. nutarimu jis buvo pateiktas svarstyti Seimui. Projekte buvo numatyta, kad jis parengtas vadovaujantis 1985 m. Pavyzdiniu įstatymu. Neilgai trukus, 1996 m. balandžio 2 d. priimtas Komercinio arbitražo įstatymas. Nors Komercinio arbitražo įstatymas neviseiškai atitiko pagrindinį jo šaltinį, o kai kurios

⁶⁸ *Ibid.*, 64, p. 18.

⁶⁹ *Ibid.*, 7, p. 6-7.

nuostatos jam netgi prieštaravo, įstatymo priėmimas vertintinas teigiamai, nes buvo sudarytos teisinės sąlygos Lietuvoje atsirasti bei veikti instituciniam arbitražui ir į Lietuvos teisę nors ir ne visiškai vykusiai perkeltos Pavyzdinio įstatymo normos.⁷⁰

Pažymėtina, jog esant tokiai situacijai kai ne visos Pavyzdinio įstatymo nuostatos yra perkeltos į nacionalinius valstybės aktus, svarbu apibrėžti pagrindinius skirtumus lyginant Pavyzdinį įstatymą ir Komercinio arbitražo įstatymą. Išskirtina:⁷¹

- i. Skirtinga taikymo sritis ir tarptautinio arbitražo apibrėžimas;
- ii. Reikalavimas, jog visais atvejais arbitrų skaičius turi būti nelyginis (Komercinio arbitražo įstatymo 13 str. 1 d.).

Kiti autoriai taip pat išskiria ir arbitražo teismo ribotą galimybę taikyti laikinąsias apsaugos priemones.⁷²

Reikšminga tarptautinio komercinio arbitražo plėtra Lietuvoje pasireiškė naujos Komercinio arbitražo įstatymo redakcijos priėmimu 2012 m. birželio 21 d. Įstatymo projektui buvo keliami šie pagrindiniai tikslai: reglamentuoti pagrindinius komercinio arbitražo principus; didinti ginčų sprendimo komerciniame arbitraže efektyvumą; suderinti komercinio arbitražo įstatymo nuostatas su UNCITRAL 2006 m. atliktais Pavyzdinio įstatymo pakeitimais; šalinti dabartinio teisinio reglamentavimo komercinio arbitražo srityje trūkumus.⁷³ Pažymėtina, kad būtent šioje redakcijoje nuspręsta tiesiogiai įtvirtinti, jog šiam įstatymui ir jame vartojamoms sąvokoms aiškinti subsidiariai taikytinas 1985 metų Pavyzdinis įstatymas dėl tarptautinio komercinio arbitražo su vėlesniais pakeitimais ir papildymais (Komercinio arbitražo įstatymo 4 straipsnio 5 dalis). Pabrėžtina, kad Lietuvos Aukščiausiasis teismas būtinybę remtis Pavyzdiniu įstatymu taikant ir aiškinant Komercinio arbitražo įstatymą pabrėžė dar iki šios normos atsiradimo.⁷⁴ Įgyvendinant šią nuostatą arbitrai ir teismai turi vadovautis UNCITRAL dokumentais, skirtais Pavyzdiniam įstatymui aiškinti, taip pat užsienio teisės doktrina bei

⁷⁰ *Ibid.*, 7, p. 8-9.

⁷¹ ICLG. *The International Comparative Legal Guide to International Arbitration 2013*. Global Legal Group, 2013.

⁷² CARTER H. *The International Arbitration Review. Fourth Edition*. Law Business Research LTD, 2013.

⁷³ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 23, 137, 148, 163, 296, 340, 810, 811, 812, 813, 814, 815 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 812¹ straipsniu įstatymo projektų aiškinamasis raštas [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.370839>>.

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2004 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje A.Vaičio individuali įmonė v Kazimierz Czarniecki firma „Schwarz“, Nr. 3K-3-612/2004.*

teismų praktika.⁷⁵ Manytina, kad tokios nuostatos įtvirtinimas leis harmonizuoti nacionalinį komercinio arbitražo srities reglamentavimą. Vienu iš svarbiausių pakeitimų palyginti su ankstesne redakcija laikytinas komercinio arbitražo skirstymo į tarptautinį ir nacionalinį panaikinimas. Kaip teigiama aiškinamajame rašte, tai yra perspektyvi nuostata, kuri šalina galimą šalių nevienodą teisinį traktavimą, atsižvelgiant į tai, ar arbitražas turi vadinamąjį užsienio elementą, ar jis yra išimtinai nacionalinis. Taip pat, atsižvelgiant į aktualius 2006 m. Pavyzdinio įstatymo pakeitimus, praplėstas rašytinės arbitražinio susitarimo formos taikymas elektroninės komunikacijos priemonėmis sudarytoms arbitražinėms išlygoms, jeigu tokia informacija bus prieinama tolesniam naudojimui bei atskiru skyriumi sureglamentuotas laikinųjų apsaugos priemonių taikymas. Pažymėtina, jog įstatymo pakeitimu išplėstas laikinųjų apsaugos priemonių, kurias turės teisę taikyti arbitražo teismas, sąrašas bei numatyta kitos arbitražo bylos šalies galimybė gintis nuo tokių laikinųjų apsaugos priemonių taikymo.

Taigi, galime teigti, kad Lietuvos arbitražo reglamentavimas paremtas Pavyzdinio įstatymo nuostatomis. Komercinio arbitražo įstatymo pakeitimų inicijavimas po 2006 m. Pavyzdinio įstatymo pakeitimo rodo, jog Lietuvos įstatymo leidėjai reaguoja į tarptautiniame reglamentavime vykstančius pokyčius ir stengiasi neatsilikti nuo modernių praktikų bei užtikrina, kad Lietuvos teismų praktika yra ir bus plėtojama arbitražui palankiu būdu.

⁷⁵ *Ibid.*, 8, p. 20.

2. PAVYZDINIO ĮSTATYMO PRIVALUMAI

Pavyzdinis įstatymas laikomas autoritetingu doktrininio šaltiniu tarptautinio komercinio arbitražo srityje, kuriame įtvirtintos pažangiausios šiuolaikinio tarptautinio komercinio arbitražo teisės tendencijos ir idėjos. Šio įstatymo nuostatos perimtos, kaip jau minėta anksčiau, net į 74 valstybių nacionalines teisės sistemas 104 jurisdikcijose⁷⁶, todėl svarbu išanalizuoti šio įstatymo privalumus, kurie manytina lėmė Pavyzdinio įstatymo nuostatų perėmimo valstybių teisinėse sistemose mastą ir pasisekimą tarptautiniu lygmeniu. Išskirtini, autorės nuomone svarbiausi, Pavyzdinio įstatymo privalumai:

2.1. Laiko ir lėšų sąnaudų sutaupymas

Laiko ir lėšų sąnaudų sutaupymas pasireiškia tuo, jog valstybių, kurios perkelia Pavyzdinio įstatymo nuostatas į savo nacionalines teisės sistemas, įstatymų leidėjams nereikia kurti visiškai atskiro teisės akto, nes gali pasiremti Pavyzdinio įstatymo nuostatomis. Pažymėtina, kad daugelio valstybių atveju, taip pat ir Lietuvos, Pavyzdinio įstatymo pagrindu buvo priimti nacionaliniai teisės aktai, reglamentuojantys arbitražą, taip sutaupant daugybę laiko įstatymo kūrimo ir priėmimo procese.

Pažymėtina ir tai, jog pradinis Pavyzdinis įstatymo tikslas buvo sureguliuoti tarptautinio komercinio arbitražo procesą. Vis dėlto, dėl žymių nacionalinės teisės aktų, ypač dėl arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo, skirtumų ir noro suvienodinti įstatymų teisinę bazę, šalys buvo skatinamos pritaikyti Pavyzdinio įstatymo nuostatas ne tik tarptautiniam komerciniam arbitražui, bet ir nacionalinio arbitražo procesui reguliuoti. Visgi, buvo dvejojama, ar šalys pasiryš atsisakyti tradicinių ir joms gerai žinomų taisyklių ir perims pakankamai griežtą režimą, numatytą Pavyzdiniam įstatyme.⁷⁷ Stebėtina tai, jog šios dvejonės nepasitvirtino ir nors pradinis Pavyzdinio įstatymo tikslas nebuvo nacionalinio arbitražo reglamentavimas, nemaža dalis valstybių, inkorporavusių Pavyzdinio įstatymo nuostatas į savo nacionalines sistemas, pritaikė jo nuostatas ir

⁷⁶ *Ibid.*, 4.

⁷⁷ Analytical commentary on draft text of a model law on international commercial arbitration, A/CN.9/264, art. 1, para. 22 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V85/244/18/PDF/V8524418.pdf?OpenElement>>.

nacionaliniam arbitražo procesui reguliuoti.⁷⁸ Kitaip tariant, tai leido išvengti dualistinio reglamentavimo, kai nacionalinį ir tarptautinį arbitražą reglamentuoja skirtingi teisės aktai, pavyzdžiui kaip yra Rusijoje. Taigi, manytina, jog tokį valstybių elgesį lėmė ne tik priimtinos ir tinkamos arbitražo reglamentavimui Pavyzdinio įstatymo nuostatos, bet ir noras suvienodinti nacionalines arbitražo teisės nuostatas.

Taigi, Pavyzdinio įstatymo sukūrimas ir jo inkorporacija į nacionalines teisės sistemas leido ne tik sureguliuoti tarptautinį, bet ir nacionalinį komercinio arbitražo procesą, taip sutaupant daugybę laiko ir lėšų tos valstybės įstatymo leidėjams.

2.2. Ekonominė nauda valstybei: užsienio investicijų ir verslų pritraukimas

Užsienio investuotojo ir investicijas priimančios valstybės, kaip ir kitos su užsienio valstybe sandorius sudarančios bendrovės, susitarimas kylančius ginčus spręsti tarptautiniame komerciniame arbitraže, t.y. arbitražo teismuose, kuriuose bendrovė ir valstybė bylinėtusi lygiomis teisėmis, laikytinas įprasta komercine praktika.⁷⁹ Vis dėlto, valstybių nacionalinių teisės aktų, reglamentuojančių arbitražo procesą, skirtingumas, teisinis neapibrėžtumas dažnai lemia tinkamos šalių teisių ir teisinių interesų apsaugos neužtikrinimą bei jų lūkesčių neišpildymą. Atsižvelgiant į tai, šalys yra linkusios spręsti savo ginčus tose valstybėse, kurių tarptautinio komercinio arbitražo reglamentavimas atitinka visuotinai pripažįstamas idėjas ir modernius standartus.

Pavyzdinio įstatymo nuostatų perėmimas leidžia pritraukti naujus verslus į šalį, taip pat užsienio investicijas, kadangi šio įstatymo normos Jungtinių Tautų laikomos saugiomis ir patvirtintomis (angl. „*safe and approved*“). Tokią išvadą galime daryti remiantis tokių valstybių, kaip Vokietijos, Singapūro, Honkongo, Australijos, praktika. Potencialūs investuotojai tokiais atvejais gali pasikliauti minimaliu teisėkūros standartu Pavyzdinio įstatymo nuostatos perėmusioje valstybėje, be rizikos susidurti su nenorimais teisiniais siurprizais nežinomoje jurisdikcijoje. Pavyzdinio įstatymo nuostatų perkėlimas į nacionalines teisės sistemas, manytina, yra lengviausias būdas bet kurioje jurisdikcijoje įgauti visuotinę pagarbą ir patikimumą tarptautinio komercinio arbitražo srityje. Šiuo

⁷⁸ SANDERS, P. *The Work for UNCITRAL on Arbitration and Conciliation*. Kluwer Law International, 2001, p. 23; SANDERS, P. *Quo Vadis Arbitration? Sixty Years of Arbitration Practice*. Kluwer Law International, 1999, p.83.

⁷⁹ *Ibid.*, 16, p. 96.

aspektu paminėtina ir Vilniaus komercinio arbitražo teismo statistika⁸⁰. 2012 m. Vilniaus komercinis arbitražo teismas išnagrinėjo penkiolika, 2013 m. aštuoniolika, 2014 m. dvylika, 2015 m. trylika, o 2016 m. aštuonis tarptautinius ginčus. Pažymėtina, jog vietinių ir tarptautinių ginčų santykis ganėtinai panašus, pavyzdžiui 2015 m. išspręsta trylika tarptautinių ir aštuoni vietiniai ginčai, o 2016 m. aštuoni tarptautiniai ir dešimt vietinių ginčų.

Svarbu paminėti, jog valstybės, inkorporavusios Pavyzdinio įstatymo nuostatas į savo nacionalines teisės sistemas, UNCITRAL yra laikomos Pavyzdinio įstatymo valstybėmis (angl. „Model Law countries“), o šių valstybių sąrašas patalpintas oficialiame UNCITRAL internetiniame puslapyje⁸¹. Viešumas ir visuotinis šio sąrašo prieinamumas leidžia arbitražo šalims pasirinkti su jų ginču labiausiai susijusią teisę bei iš anksto užsitikrinti tinkamą, efektyvų tarptautinio komercinio ginčo sprendimą toje jurisdikcijoje.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, Pavyzdinio įstatymo privalumu laikytinas ir jo nuostatas perėmusių valstybių visuotinis pripažinimas pasaulinėje arbitražo bendruomenėje kaip turinčių tinkamą teisinę bazę efektyviam tarptautinio komercinio ginčo sprendimui arbitražo procesu. Būtent dėl to valstybė gauna ir ekonominę naudą - padidėja verslų skaičius šalyje bei užsienio investicijų mastas.

2.3. Minimalių reikalavimų arbitražo procesui, tinkamos pusiausvyros tarp šalių ir šalių autonomijos principo įtvirtinimas

Pavyzdinis įstatymas numato tik minimalius reikalavimus arbitražo procesui, kurie yra būtini siekiant užtikrinti lygybę tarp arbitražo šalių ar norint įvykdyti arbitražo procesą, net ir tais atvejais, kai šalys nesusitaria ar negali iš anksto susitarti dėl tam tikrų arbitražo procedūrą reglamentuojančių klausimų.⁸² Pažymėtina, jog šalių lygiateisiškumas numatytas Pavyzdinio įstatymo 18 straipsnyje nustatant, kad šalių procesinės teisės yra lygios ir kiekvienai šaliai turi būti suteiktos visos galimybės išdėstyti savo paaiškinimus.

⁸⁰ Vilniaus komercinio arbitražo teismo tarptautinių ir vietinių ginčų santykis [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.arbitrazas.lt/failai/VKAT%20statistika%202016%20m._1.pdf>

⁸¹ *Ibid.*, 4.

⁸² *Ibid.*, 28, p. 23; *Ibid.*, 64, p. 449; DORE I. I. *Arbitration and Conciliation Under the UNCITRAL Rules: A Textual Analysis*. Martinus Nijhoff Publishers, 1986, p. 89.

Minimalių reikalavimų arbitražo procesui įtvirtinimas pasireiškia per dispozityvių normų Pavyzdiniame įstatyme nustatymą. Tokiu būdu sprendimo teisė dėl daugelio klausimų yra suteikiama arbitražo šalims, t.y. užtikrinamas arbitražo šalių autonomijos principo įgyvendinimas. Pavyzdžiui, Pavyzdinio įstatymo 10 straipsnio 1 dalyje numatoma, jog šalys savo nuožiūra gali susitarti dėl arbitrų skaičiaus, 11 straipsnio 2 dalyje įtvirtinama, kad šalys gali savo nuožiūra susitarti dėl arbitro ar arbitrų skyrimo procedūros, tačiau šiuo atveju būtina laikytis šio straipsnio 4 ir 5 dalies nuostatų. Pažymėtina, kad taip pat šalys gali susitarti dėl procedūros, kurios turi laikytis arbitražo teismas, veddamas procesą (Pavyzdinio įstatymo 19 straipsnio 1 dalis), dėl arbitražo vietos (Pavyzdinio įstatymo 20 straipsnio 1 dalis), dėl kalbos ar kalbų, kurios bus vartojamos arbitražo procese (Pavyzdinio įstatymo 22 straipsnio 1 dalis), kad nebus vykdomas žodinis nagrinėjimas (Pavyzdinio įstatymo 24 straipsnio 1 dalis) ir kita. Šalių valia taip pat įgyvendinama ir sudarant taikos sutartį (Pavyzdinio įstatymo 30 straipsnis). Įstatyme teigiama, kad arbitražo proceso metu šalys gali susitarti dėl ginčo išsprendimo, o tokiu atveju arbitražo teismas procesą nutraukia ir, šalių prašymu ir arbitražo teismui neprieštaraujant, fiksuoja susitarimą arbitražo sprendimo sutartomis sąlygomis forma. Daugumoje Pavyzdinio įstatymo straipsnių (pavyzdžiui, 17, 21, 23, 26 ir kitų straipsnių hipotezėse) įtvirtinta dispozityvi nuostata “jeigu šalys nesusitaria kitaip”, tokiu būdu suteikiant laisvę šalims nuspręsti dėl arbitražo proceso vykdymo aspektų. Pažymėtina, jog šalims tenkanti našta susitarti dėl arbitražo procedūros gali būti palengvinta pasirenkant tarpusavyje kilusį ginčą spręsti instituciniame arbitraže ar arbitražiniame susitarime nustatant, jog arbitražo procedūra bus atliekama pagal institucinio arbitražo taisykles, pavyzdžiui, ICC arbitražo taisykles⁸³.

Pagrindinė šalių laisvos valios išraiška arbitražo procese yra arbitražinio susitarimo sudarymas ir sąlygų arbitražo procesui jame nustatymas. Šį teiginį patvirtina teismų praktikoje suformuota pozicija⁸⁴, kad arbitražinis susitarimas yra svarbiausia šalių valios autonomijos principo arbitraže išraiškos forma. Šiuo susitarimu šalys susitaria dėl ginčų, nurodytų arbitražiniame susitarime, sprendimo būdo – arbitražo, apriboja valstybės teismų jurisdikciją nagrinėti šiuos ginčus, perduoda įgaliojimus nagrinėti ginčą pasirinktai institucijai ar asmenims. Arbitražinio susitarimo sudarymas sukelia reikšmingas teises

⁸³ ICC Arbitration Rules [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://community.icann.org/download/attachments/56985803/ICC%20Rules%20of%20Arbitration.pdf?verson=1&modificationDate=1464877740000&api=v2>>.

⁸⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Giraitės vandenys“ v UAB „Grundolita“, Nr. 2A-1226/2014.

pasekmes – asmuo arbitražinėje išlygoje nurodytais klausimais nebegali kreiptis į valstybės teismą, o valstybės teismas, gavęs ieškinį pagal reikalavimą, dėl kurio sudaryta arbitražinė išlyga, privalo nukreipti šalis į arbitražą. Taip pat, kasacinis teismas yra pažymėjęs, jog arbitražo jurisdikcijos pagrindas yra šalių laisva valia sudarytas susitarimas perduoti konkrečius ginčus nagrinėti arbitražo teismui. Kadangi arbitražinio susitarimo egzistavimas yra pagrindas arbitražo teismo jurisdikcijai, visuotinai pripažįstama, jog, pagal bendrąją taisyklę, nesant arbitražinio susitarimo, negalimas ir arbitražinis bylos nagrinėjimas.⁸⁵

Minimalių reikalavimų įtvirtinimas pasireiškia ir tokiomis įstatymo nuostatomis, kuriose nurodoma, jog šalims nesusitarus dėl tam tikrų arbitražo proceso reguliavimo klausimų, arbitražo procesas nėra nutraukiamas ir bus vykdomas tam tikru įstatymo nustatytu būdu. Pavyzdžiui, kada laikoma, jog gautas pranešimas (Pavyzdinio įstatymo 3 straipsnis), dėl arbitrų skaičiaus (Pavyzdinio įstatymo 10 straipsnis) ar dėl šalių teisės pakeisti savo reikalavimus (Pavyzdinio įstatymo 23 straipsnis). Taip pat, Pavyzdinio įstatymo 19 straipsnio 2 dalyje įtvirtinama, kad nesant susitarimo dėl procedūros taisyklių, arbitražo teismas, laikydamasis šio įstatymo nuostatų, gali vesti arbitražą tokiu būdu, kokį laiko tinkamu, o Pavyzdinio įstatymo 20 straipsnio 1 dalyje nustatoma, kad nesant susitarimo dėl arbitražo vietos, arbitražo vietą nustato arbitražo teismas, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, įskaitant ir patogumą šalims. Tokiomis įstatymo nuostatomis, tvarkos, kaip turi vykti arbitražas, reglamentavimas, paliktas arbitražo teismo nuožiūrai.

Būtent minimalių reikalavimų bei lanksčių nuostatų, suteikiančių šalims maksimalią galimą valios autonomiją susitariant dėl arbitražo proceso, įtvirtinimas Pavyzdiniame įstatyme laikomas vienu iš Pavyzdinio įstatymo privalumų, leidusių pasiekti itin didelio masto Pavyzdinio įstatymo nuostatų perėmimą įvairiose jurisdikcijose.

⁸⁵ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Energijos vadyba“ v UAB „BNA GRUPĖ“, Nr. 2A-466-330/2015.

2.4. Valstybinių teismų kišimosi į arbitražo procesą ribų nustatymas

Remiantis Pavyzdiniu įstatymu, nacionaliniai teismai (ar kita pagal valstybės įstatymus paskirta institucija) tik esant nustatytoms aplinkybėms gali įsikišti į arbitražo procesą. Būtent 5 Pavyzdinio įstatymo straipsnyje nustatytos valstybinio teismo kišimosi ribos. Taip pat, 6 straipsnyje nurodyta teismo ar kitos institucijos kompetencija tam tikrų pagalbos ir kontrolės funkcijų arbitražo atžvilgiu vykdymas. Ši įstatymo nuostata įpareigoja kiekvieną valstybę, įgyvendinant šį tipinį įstatymą, nurodyti teismą, teismus, ar, kai tai nurodyta įstatymo tekste, kitą instituciją, kompetentingą vykdyti šias funkcijas. Vis dėlto, šis straipsnis kritikuotinas dėl to, jog neapibrėžia valstybinių teismų kompetencijos tose srityse, kurių nereguliuoja Pavyzdinio įstatymo nuostatos.⁸⁶ Pavyzdinio įstatymo 27 straipsnyje apibrėžta valstybinio teismo teisė padėti gauti įrodymus, kai arbitražo teismas ar šalis arbitražo teismo pritarimu kreipiasi į jį. Pažymėtina, jog ši pagalba turi būti vykdoma griežtai to teismo kompetencijos ribose ir pagal jo taisykles dėl įrodymų gavimo. Pažymėtina ir tai, kad Pavyzdinio įstatymo 8 straipsnio 1 dalis numato, jog teismas, kuriam paduotas ieškinys klausimu, dėl kurio sudarytas arbitražinis susitarimas, turi, jeigu bet kuri nors iš šalių to reikalauja, ne vėliau kaip pateikdamas savo pirmą pareiškimą dėl ginčo esmės, nukreipti šalis į arbitražą, nebent jis nustato, kad susitarimas yra negaliojantis ir niekinis, neveikiantis ar jo negalima įvykdyti. Teismai taip pat gali atlikti skiriančiosios institucijos funkciją, kai šalys negali susitarti dėl arbitrų paskyrimo, ar spręsti arbitrų nušalinimo klausimus (Pavyzdinio įstatymo 10-15 straipsniai). Esant skundai dėl arbitražo sprendimo jurisdikcijos klausimais, teismai gali nuspręsti ir dėl arbitražo jurisdikcijos (Pavyzdinio įstatymo 16 straipsnis). Teismams taip pat suteikta ribota teisė kurios nors šalies prašymu panaikinti arbitražo sprendimus. Pažymėtina, kad tai galima padaryti tik esant specialioms Pavyzdinio įstatymo 34 straipsnyje išdėstytiems pagrindams. Teismai tais pačiais pagrindais gali atsisakyti pripažinti ar vykdyti užsienio arbitražų sprendimus. Taigi, Pavyzdinio įstatymo nuostatomis yra apribojama valstybinių teismų kompetencija su arbitražo procesu susijusiais klausimais ir suteikiama teisė šalims sudarant arbitražinį susitarimą nustatyti ginčo sprendimui arbitražo teisme taikytinas taisykles, procedūrą.

⁸⁶ Analytical compilation of comments by Governments and international organizations on the draft text of a model law on international commercial arbitration, A/CN.9/263, art. 27, p. 17 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V85/241/24/PDF/V8524124.pdf?OpenElement>>.

Itin svarbus institutas, kuriame tam tikra prasme susipina valstybinio teismo ir arbitražinio teismo kompetencija yra laikinųjų apsaugos priemonių taikymas ir preliminarių nutarčių priėmimas. Ilgą laiką buvo dvejojama ar arbitražo teismui išvis turėtų būti suteikiama teisė taikyti laikinąsias apsaugos priemones. Laimei, Pavyzdinio įstatymo nuostatomis įtvirtinta arbitražo teismo taikomų laikinųjų apsaugos priemonių ir teismo taikomų laikinųjų apsaugos priemonių lygybė, užtikrinant operatyvesnį arbitražo proceso įgyvendinimą. Atsižvelgiant į tai, Pavyzdinio įstatymo privalumu laikytinas ir laikinųjų apsaugos priemonių taikymo detalus reglamentavimas.

2.4.1. Laikinių apsaugos priemonių arbitražo procese reglamentavimas

Pirmojoje Pavyzdinio įstatymo redakcijoje, 17 straipsnyje, įtvirtinta tik arbitražo teismo teisė nurodyti laikinąsias apsaugos priemones. Nustatyta, kad jeigu šalys nesusitarė kitaip, arbitražo teismas gali šalies prašymu nurodyti bet kuriai šaliai imtis tokių laikinųjų apsaugos priemonių ginčo dalyko atžvilgiu, kurias arbitražo teismas laiko būtinomis. Taip pat, arbitražo teismas gali iš bet kurios šalies pareikalauti pateikti tinkamą garantiją ryšium su tokiomis priemonėmis. Laikui bėgant ir vis daugiau valstybių perkeltiant Pavyzdinio įstatymo nuostatas į nacionalines sistemas, išryškėjo šio instituto svarba, buvo nustatyta, jog tinkamas ir savalaikis laikinųjų apsaugos priemonių pritaikymas dažnai lemia arbitražo proceso veiksmingumą. Atsižvelgiant į tai, 2006 metų pakeitimais nuspręsta detaliam reglamentuoti laikinųjų apsaugos priemonių taikymą, pripažinimą, vykdymą ir kitus ypatumus bei preliminarių nutarčių priėmimą.⁸⁷

Arbitražo teismo pritaikytų laikinųjų apsaugos priemonių pripažinimas valstybių teismuose yra itin svarbus elementas, užtikrinantis veiksmingą, efektyvų laikinųjų apsaugos priemonių taikymą tarptautinio komercinio arbitražo procese. Išskirtinas, Pavyzdinio įstatymo 17H straipsnis. Jo 1 dalyje nustatyta, jog arbitražo paskirtos laikinosios apsaugos priemonės turi būti pripažįstamos privalomomis ir, jei arbitražo teismas nenumatė ko kito, vykdomos, kreipiantis į kompetentingą teismą, nepriklausomai nuo to, kokioje valstybėje jos paskirtos, atsižvelgiant į 17I straipsnio nuostatas. Šio straipsnio nuostatomis įtvirtinamas arbitražo procesinio sprendimo priverstinio vykdytinumo prezumpcijos (angl. *pro enforcement bias*) principas. Be to, toks

⁸⁷ *Ibid.*, 57.

reglamentavimas arbitražo teismo taikomas laikinąsias apsaugos priemones prilygino valstybių nacionalinių teismų taikomoms laikinosioms apsaugos priemonėms ir su šio straipsnio priėmimu arbitražo teismo pritaikytos laikinosios apsaugos priemonės pagaliau tapo veiksmingos praktikoje.

Lietuvoje tik nuo 2012 m. birželio 21 d., priėmus naujos redakcijos Komercinio arbitražo įstatymo projektą Nr. XIP-1985(2), laikinųjų apsaugos priemonių arbitražo procese reglamentavimas buvo suderintas su 2006 m. atliktais Pavyzdinio įstatymo pakeitimais. Įstatyme įtvirtintas atskiras skyrius, skirtas laikinųjų apsaugos priemonių ir preliminarių nutarčių reglamentavimui. Pažymėtina, jog šiuo metu galiojančios Komercinio arbitražo įstatymo redakcijos 20 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog jeigu šalys nesusitarė kitaip, bet kurios iš šalių prašymu arbitražo teismas, pranešęs kitoms šalims, gali nutartimi taikyti laikinąsias apsaugos priemones, kurių tikslas – užtikrinti, kad šalies reikalavimai bus įvykdyti, taip pat užtikrinti įrodymus. Tame pačiame straipsnyje įtvirtinamas ir laikinųjų apsaugos priemonių sąrašas. Jomis gali būti: draudimas šaliai dalyvauti tam tikruose sandoriuose ar atlikti tam tikrus veiksmus; šalies įpareigojimas saugoti su arbitražiniu nagrinėjimu susijusį turtą, pateikti piniginių užstatą, banko ar draudimo garantiją; šalies įpareigojimas užtikrinti įrodymus, kurie gali būti reikšmingi arbitražiniam nagrinėjimui (2 dalis). Pažymėtina, jog praktikoje populiariausios laikinosios apsaugos priemonės, t.y. turto arešto, deja, bet arbitrai taikyti neturi teisės. Taigi, nors ginčų sprendimas arbitraže pripažįstamas teismo proceso alternatyva, arbitrai veikia kaip privatūs asmenys, todėl neturi visų įgaliojimų, kurie suteikiami valstybinės valdžios institucijai – teismams. Galime daryti išvadą, kad Lietuvoje sudarius arbitražinį susitarimą valstybinio teismo dalyvavimas arbitražo procese nėra eliminuojamas, nes arbitrai gali taikyti tik įstatyme numatytas laikinąsias apsaugos priemones, o norint šaliai taikyti Komercinio arbitražo įstatyme nenumatytąsias, reikia kreiptis į Vilniaus apygardos teismą. Vilniaus apygardos kompetencijai pagal Komercinio arbitražo įstatymo 25 straipsnį priskirtina ir vykdomojo rašto išdavimas esant šalies prašymui tais atvejais, kai nevykdoma arbitražo teismo nutartis dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo.

Laikinosios apsaugos priemonės gali būti taikomos arbitražinio nagrinėjimo procese tiek arbitražiniame teisme, tiek ir iki jo. Pažymėtina, jog iki arbitražinio nagrinėjimo pradžios taikyti laikinąsias apsaugos priemones gali tik valstybinis teismas ir toks šalies kreipimasis ir teismo sprendimas dėl tokių priemonių taikymo nėra nesuderinama su arbitražiniu susitarimu (Pavyzdinio įstatymo 9 straipsnis), kadangi arbitražo teismas to objektyviai padaryti dar negali, nes nėra paskirti arbitrai. Analogiškas reglamentavimas

numatytas ir Komercinio arbitražo įstatyme. Doktrinoje randama siūlymų numatyti atskirą reguliavimą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo iki arbitražinio nagrinėjimo pradžios nesikreipiant į valstybinę teisimą.⁸⁸ Manytina, jog teisė svarstyti prašymą dėl tokių priemonių taikymo galėtų būti suteikta arbitražo teismo pirmininkui. Institucinio arbitražo taisyklės numato laikinojo arbitro institutą. Laikinasis arbitras sprendžia ar pritaikyti skubiąsias laikinasias apsaugos priemones nelaukiant arbitražo teismo suformavimo. Vis dėlto, nors praktikoje laikinojo arbitro institutas kol kas nėra taikomas, ypač dėl to, kad jis gali taikyti tik ribotą laikinųjų apsaugos priemonių ratą, tokia galimybė bent jau teoriškai egzistuoja (pavyzdžiui, Vilniaus komercinio arbitražo teismo arbitražo procedūros reglamento 35 straipsnis⁸⁹).

Pažymėtina, jog laikinasias apsaugos priemones gali prireikti taikyti ir kai nagrinėjimas yra baigtas ir priimtas galutinis arbitražo teismo sprendimas. Remiantis Komercinio arbitražo įstatymo 49 straipsnio 10 dalimi, arbitražo teismo įgaliojimai pasibaigia priėmus galutinį arbitražo teismo sprendimą (išskyrus šio įstatymo 45 straipsnyje ir 50 straipsnio 6 dalyje numatytus atvejus), nutraukus arbitražo bylą ar palikus prašymą dėl arbitražo pradžios arba ieškinį nenagrinėtą. Taigi, pasibaigus arbitražiniam nagrinėjimui prašymas dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo turi būti pateikiamas jau ne arbitražo teismui, bet valstybiniam teismui.

2.4.1.1. Arbitražo procese patirtų išlaidų atlyginimo ir atsakomybės už sukeltus nuostolius bei išlaidas dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo ar preliminarios nutarties priėmimo įtvirtinimas

Iki 2006 metų Pavyzdinio įstatymo redakcijos priėmimo, išlaidos ir atsakomybė arbitražo procese nebuvo reglamentuotos. Pavyzdinio įstatymo 17G straipsnyje šios dvi sritys aptariamoms nustatant, jog šalis prašanti taikyti laikinasias apsaugos priemones ar besikreipianti dėl preliminarios nutarties priėmimo yra atsakinga už bet kokias išlaidas ir

⁸⁸ BUCY, D. R. *How to Best Protect Party Rights: The Future of Interim Relief in International Commercial Arbitration Under the Amended UNCITRAL Model Law*. American University International Law Review 25, No. 3, 2010 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1076&context=auilr>>.

⁸⁹ Vilniaus komercinio arbitražo teismo arbitražo procedūros reglamentas [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.arbitrazas.lt/failai/VKAT%20Dokumentai%20LT/2013%20VKAT%20AP%20Reglamentas_2015%2001%2001%20redakcija_be%20pried%C5%B3.pdf>.

nuostolius atsiradusius bet kuriai šaliai dėl šių veiksmų, jeigu arbitražo teismas vėliau nustato, jog remiantis šalies pateiktomis aplinkybėmis, nėra pagrįstumo laikinųjų apsaugos priemonių taikymui ar preliminarios nutarties priėmimui. Arbitražo teismas gali priteisti tokias išlaidas ir nuostolius bet kurioje arbitražo proceso stadijoje. Vis dėlto, kyla klausimas ar atsakomybė už laikinųjų apsaugos priemonių taikymą ir preliminarios nutarties priėmimą galėtų kilti ne tik dėl to besikreipiančiai šaliai, bet ir jas pritaikiusiam ar įsakymą priėmusiam arbitrai? Kai kurių šalių, daugiausiai bendrosios teisės tradicijos valstybių, nacionaliniuose arbitražą reglamentuojančiuose teisės aktuose yra numatyta arbitro atsakomybė, pavyzdžiui, Australijos, Naujosios Zelandijos, Maltos, Singapūro, Šri Lankos.⁹⁰

Pavyzdiniame įstatyme įtvirtintos nuostatos šiek tiek skiriasi nuo Komercinio arbitražo įstatymo 24 straipsnio formuluotės, kadangi jose numatyta atsakomybė ne tik už nuostolius, bet ir už išlaidas. Pažymėtina, jog 24 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad prašiusi taikyti laikinąsias apsaugos priemones ar priimti preliminarią nutartį šalis atsako už nuostolius, atsiradusius dėl šių priemonių taikymo ar preliminarios nutarties priėmimo, jeigu vėliau arbitražinio nagrinėjimo metu nustatoma, kad taikytos priemonės ar preliminari nutartis yra nepagrįstos. Nors atsakomybė už išlaidas nėra minima, bet tai nereiškia, jog nuo nepagrįstų laikinųjų apsaugos priemonių nukentėjusi šalis neturi teisės į su tuo susijusių arbitražo išlaidų atlyginimą.⁹¹ Tokiu atveju, remiantis Komercinio arbitražo 48 straipsniu, arbitražo teismas paskirsto arbitražo išlaidas atsižvelgdamas į bylos aplinkybes ir šalių elgesį. Pažymėtina, kad šalies prašymu arbitražo teismas galutiniu sprendimu gali įpareigoti šalį, kurios prašymu buvo pritaikytos laikinosios apsaugos priemonės, atlyginti nuostolius, atsiradusius dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, jeigu taikytos priemonės yra nepagrįstos. (Komercinio arbitražo įstatymo 24 straipsnio 2 dalis).

Taigi, remiantis tuo kas išdėstyta, teigtina, kad Pavyzdiniame įstatyme įtvirtintos ypač svarbios nuostatos, t.y. kaltosios šalies atsakomybė ir išlaidų bei nuostolių atlyginimas dėl tokių veiksmų nukentėjusiai šaliai. Šios nuostatos buvo perimtos ir Lietuvos nacionalinės teisės sistemoje jas įtvirtinant Komercinio arbitražo įstatyme.

⁹⁰ SANDERS, P. *The Work for UNCITRAL on Arbitration and Conciliation*. Kluwer Law International, 2001, p. 68.

⁹¹ *Ibid.*, 8, p. 100.

Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galime teigti, jog Pavyzdiniame įstatyme įtvirtintas detalus laikinųjų apsaugos priemonių reglamentavimas yra vienas iš Pavyzdinio įstatymo privalumų pasaulinėje tarptautinio komercinio arbitražo proceso praktikoje. Tinkamas, savalaikis ir veiksmingas laikinųjų apsaugos priemonių taikymas lemia ne tik greitą, efektyvų, operatyvų ginčo išsprendimą, bet ir užtikrina tinkamą arbitražo šalių interesų gynimą.

2.5. Arbitražo teismo kompetencijos priimti sprendimą dėl savo jurisdikcijos įtvirtinimas

Arbitrų įgaliojimai kyla iš arbitražinio susitarimo ir arbitražo teismo vietos teisės (*lex arbitri*). Arbitražiniame susitarime paprastai įtraukiama nuoroda į arbitražo taisykles, kurios suteikia arbitrams tam tikrų įgaliojimų rinkinį, būtiną užtikrinti pakankamą proceso kontrolę ir priimti sprendimą. *Lex arbitri* suteikia tam tikrus procesinio pobūdžio įgaliojimus. Pažymėtina, kad arbitražo teismo jurisdikcija kyla iš šalių susitarimo, todėl arbitražas neturi kompetencijos klausimais, kurie yra už jam šalių suteiktų įgaliojimų apimties, nors jurisdikcijos trūkumai gali būti pašalinti bet kurioje stadijoje šalių susitarimu.⁹² Taip pat, arbitražo teismo jurisdikcija yra itin svarbus elementas arbitražo sprendimo priėmimo procese, kadangi jurisdikcijos egzistavimas lemia arbitražo teismo proceso teisėtumą ir priimto sprendimo privalomumą šalims. Pažymėtina, kad Niujorko konvencija leidžia atsisakyti pripažinti ir vykdyti sprendimą, kuris priimtas dėl „ginčo, kurio nenumato arbitražinis susitarimas arba neapima arbitražinio susitarimo ar arbitražinės išlygos sutartyje sąlygos“ arba sprendimą, „kuriame yra nuostatų tokiomis klausimais, kurių neapima arbitražinis susitarimas ar arbitražinė išlyga sutartyje“.⁹³

Pavyzdinio įstatymo 16 straipsnyje nustatyta, jog arbitražo teismas gali priimti sprendimą dėl savo jurisdikcijos, įskaitant bet kokius prieštaravimus dėl arbitražinio susitarimo buvimo ar galiojimo. Šio straipsnio nuostatomis įgyvendinama kompetencijos – kompetencijos (*Kompetenz-Kompetenz*) doktrina. Taip pat, įtvirtinama, jog arbitražo teismas prieštaravimus dėl jurisdikcijos įprastai sprendžia kaip dėl išankstinio klausimo arba sprendime dėl ginčo esmės. Svarbu paminėti, kad šiame straipsnyje nustatoma šalies teisė kreiptis į teismą, jeigu arbitražo teismas nusprendžia kaip dėl išankstinio klausimo,

⁹² *Ibid.*, 16, p. 289.

⁹³ *Ibid.*, 17.

jog jis turi jurisdikciją, ir prašyti teismą, priimti sprendimą dėl jurisdikcijos klausimo. Visais atvejais šalis, kuri ir toliau dalyvauja procese, per trisdešimt dienų nuo pranešimo apie arbitražo teismo sprendimą dėl savo jurisdikcijos gavimo dienos nereikšdama formalus prieštaravimas dėl arbitražo jurisdikcijos, rizikuoja dėl savo tylaus sutikimo visiškai netekti teisės prieštarauti tolimesnio proceso metu. Pažymėtina, kad kol toks prašymas yra sprendžiamas, arbitražo teismas gali tęsti arbitražo nagrinėjimą ir priimti arbitražo sprendimą. Išskirtini trijų rūšių prieštaravimai dėl jurisdikcijos:⁹⁴

- i. **Pareiškimai, kad nėra jokio susitarimo ginčą spręsti arbitražu arba tariamas susitarimas negaliojo *ab initio*.** Jeigu prieštaravimai pagrįsti įrodymais, o arbitražo teismas tęsia procesą ir priima sprendimą, tai toks sprendimas negali būti pripažįstamas ir vykdomas.
- ii. **Kai susitarimas spręsti ginčą arbitražu iš pradžių egzistavo, tačiau teigiama, kad vėliau buvo nutrauktas, kadangi kontraktas į kurį buvo įtrauktas nebegalioja.** Tokios situacijos atveju taikoma atskirumo doktrina numatyta Pavyzdinio įstatymo 16 straipsnyje, kuri reiškia, jog arbitražinė išlyga, kuri yra sutarties dalis, turi būti laikoma atskiru susitarimu, nepriklausančiu nuo kitų sutarties sąlygų. Taigi pripažinus sutartį negaliojančia ar niekine, tai nelems *ipso jure* arbitražinės išlygos negaliojimo. Teismas tokiu atveju gali tęsti arbitražo procesą ir priimti sprendimą.
- iii. **Kai nėra ginčijamas besitęsiantis arbitražinio susitarimo galiojimas, tačiau teigiama, kad kai kurie ieškovo reikalavimo (ar priešieškinio) aspektai nepatenka į susitarimo apimtį.** Tokiu atveju pateikus įrodymų, laikoma, kad arbitražas aiškiai neturi jurisdikcijos spręsti tokių aspektų.

Šių nuostatų įtvirtinimas yra itin svarbus, nes teismo kontrolės egzistavimas arbitražo teismo kompetencijos spręsti dėl savo jurisdikcijos atžvilgiu, leidžia kontroliuoti arbitražo teismo veiksmus ir neleidžia piktnaudžiauti šia teise.

Komercinio arbitražo įstatymo 19 straipsnyje numatytos beveik analogiškos nuostatos. Vienintelis skirtumas yra terminas per kurį šalis gali pareikšti prieštaravimus dėl arbitražo teismo jurisdikcijos. Šiame įstatyme numatyta, kad šalis gali pareikšti, kad arbitražo teismas yra nekompetentingas spręsti ginčą ne vėliau negu pareiškiamas prieštaravimas dėl ieškinio. Pažymėtina ir tai, kad šalies dalyvavimas skiriant arbitražą neatima iš jos teisės padaryti tokį pareiškimą. Taip pat, Komerciniame arbitražo įstatyme

⁹⁴ *Ibid.*, 16, p. 290-291.

detalizuojama, jog pareiškimas, kad arbitražo teismas yra nekompetentingas spręsti ginčą turi būti padarytas iš karto, kai arbitražinio nagrinėjimo metu iškeliamas klausimas, kuris, šalies nuomone, nepriskirtas arbitražo teismo kompetencijai. Vis dėlto, arbitražo teismas gali tokį pareiškimą priimti ir praleidus įstatyme nustatytus terminus, jeigu toks delsimas padaryti pareiškimą pripažįstamas pateisinamu (19 straipsnio 2 dalis). Tai, kad arbitražas visų pirma pats sprendžia dėl savo jurisdikcijos, pripažįstama ir teismų praktikoje.⁹⁵ Teigiama, jog arbitražo sprendimas dėl kompetencijos reiškia, kad arbitražo tribunolas savo kompetencijos nagrinėti bylą klausimą išsprendžia visiškai. Toks arbitražo sprendimas sukelia reikšmingus teisinius padarinius. Tuo atveju, jeigu priimamas pozityvus sprendimas dėl kompetencijos, arbitražas įgyja kompetenciją nagrinėti bylą iš esmės. Tai, savo ruožtu, lemia, kad arbitražo vėliau priimtas sprendimas dėl ginčo esmės tampa teismo sprendimo funkciniu atitikmeniu – jis gali būti vykdomas priverstinai, įgyti *res judicata* bei prejudicinę galią.⁹⁶ Nors arbitražo prigimtis yra sutartinė, arbitražo teismo įgaliojimų spręsti dėl savo kompetencijos pagrindas nėra nei arbitražinis susitarimas, nei sutarties privalomumo principas – ši arbitražo teismo teisė kyla tiesiogiai iš įstatymo. Šiuo aspektu kompetencijos – kompetencijos doktrina yra bendrojo proceso principo, kad kiekviena jurisdikcinė institucija yra įgaliota spręsti savo kompetencijos klausimus, perkėlimas į arbitražo procesą.⁹⁷ Teismų praktikoje pažymima, kad Komercinio arbitražo įstatymo 19 straipsnyje įtvirtinta kompetencijos – kompetencijos doktrina *per se* neriboja valstybės teismo galimybės nagrinėti arbitražo jurisdikcijos klausimus⁹⁸, tačiau netiesiogiai nustato šios teisės įgyvendinimo tvarką – įtvirtina arbitražo teisės spręsti šį klausimą pirmenybės taisyklę. Taip pat pažymėtina, jog arbitražo prisiimta kompetencija nagrinėti bylą *de facto* apriboja kitų subjektų – valstybės teismo arba kito arbitražo galimybę nagrinėti bylą. Tuo atveju, jeigu toks kompetencijos

⁹⁵ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje UAB „LATAKKO“ v UAB „NTA namas“ ir G. Š., Nr. e2T-86-381/2016; *Ibid.*, 74; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. vasario 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje „Mažeikių nafta“ v Liberty Mutual Insurance Europe Limited, AIG UK Limited, SCOR UK Limited, Arch Insurance Company (Europe) Limited, ACE European Group Limited, AB „If draudimas“, Allianz Global Corporate, Nr. 3K-3-64/2010; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. spalio 2 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB AK „Aviabaltika“ v Flight Test Aerospace INC, Nr. 3K-3-431/2013.

⁹⁶ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Giraitės vandenys“ v UAB „Grundolita“, Nr. 2A-1226/2014.

⁹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Flex Logistics“ v UAB „Frutos ARBA SPAIN 2020, S.L.“, Nr. 2A-150-823/2016.

⁹⁸ GAILLARD, E., BANIFATAMI, Y. *Negative Effect of Competence-Competence: The Rule of Priority in Favour of the Arbitrators. Enforcement of Arbitration Agreements and International Arbitral Awards: The New York Convention in Practice.* (E. Gaillard, D. Di Pietro, Editors) Cameron May, 2008. p.258.

prisiėmimas yra nepagrįstas, kyla dvejojimo pobūdžio teisinės pasekmės: pirma, iš realiai byla išnagrinėti turinčio teisę subjekto „atimama“ galimybė nagrinėti byla. Tuo atveju, jeigu šis subjektas yra kitas arbitražas, šalių tikroji valia dėl ginčų sprendimo būdo ir ginčą turinčio teisę nagrinėti subjekto pasirinkimo paneigiama ir faktiškai lieka neįgyvendinta. Antra, kadangi arbitražo sprendimas, priimtas arbitražui neturint kompetencijos, nėra legitimus, arbitražo kompetencijos trūkumas yra vienas iš visuotinai pripažintų pagrindų, kuriems esant arbitražo sprendimas gali būti panaikinamas arba nepripažįstamas. Atsižvelgiant į aplinkybę, kad sprendimo vykdymas yra neatskiriama asmens teisės į tinkamą procesą dalis, nekompetentingo arbitražo priimtas sprendimas šios asmens teisės nerealizuotų ir neapgintų.⁹⁹

Taigi, Pavyzdinio įstatymo nuostatomis įtvirtinta arbitraže iki šiol galiojanti ir visuotinai pripažinta kompetencijos-kompetencijos doktrina, lemianti arbitražo pirmenybę pasisakyti dėl jo kompetencijai priskirtų klausimų prieš valstybės teismus, o tuo pačiu ir arbitražo teismo proceso teisėtumą ir priimto sprendimo privalomumą šalims. Pažymėtina, jog tokios išimtinės arbitražo teismo teisės įstatymo nuostatose įtvirtinimas laikomas dar vienu Pavyzdinio įstatymo privalumu.

2.6. Kiti privalumai

Be išvardytų privalumų galime išskirti ir keletą kitų, pavyzdžiui, teismų praktikos, kurioje interpretuojamos Pavyzdinio įstatymo nuostatos, prieinamumas bei diskriminacijos draudimo įtvirtinimas Pavyzdiniame įstatyme.

Pavyzdinio įstatymo nuostatos jas perėmusių valstybių nacionalinių teismų interpretuojamos jau ilgą laiką, todėl vienas iš Pavyzdinio įstatymo inkorporavimo į valstybės nacionalinės teisės sistemą privalumų šiuo metu būtų ir teismų praktikos gausa tarptautinio komercinio arbitražo proceso probleminiais klausimais. Pažymėtina, jog teismų praktika aktuali ir kiekvienai Pavyzdinio įstatymo nuostatai inkorporavusiai valstybei, sprendžiant dėl savo įstatymų tobulinimo bei ginčų sprendimo teismuose baigties.

Pavyzdinio įstatymo 11 straipsnio 1 dalyje įtvirtinama, kad jeigu šalys nesusitaria kitaip, iš jokio asmens jo pilietybės pagrindu negali būti atimta teisė būti arbitru. Taigi,

⁹⁹ *Ibid.*, 96.

šio straipsnio nuostatomis įtvirtinamas ir diskriminacijos draudimas pilietybės pagrindu, kuris laikytinas pagirtinu, drąsiu požiūris prieš diskriminaciją pasauliniu mastu.

3. PAVYZDINIO ĮSTATYMO TRŪKUMAI

Pavyzdinio įstatymo nuostatos išsiskiria iš kitų bandymų reglamentuoti tarptautinį komercinį arbitražą visuotiniu pripažinimu bei teisingo, efektyvaus tarptautinio komercinio arbitražo proceso sprendžiant šalių ginčus sukūrimu. Vis dėlto, kaip ir kiekvienas dokumentas, šis taip pat turi tam tikrų trūkumų.

3.1. Tam tikrų sričių nereglamentavimas

Tam tikrų sričių nereglamentavimą lėmė tai, kad Pavyzdinio įstatymo tikslas - jo pritaikymas įvairiose jurisdikcijose pasauliniu mastu. Šį įstatymą galime laikyti kompromisu, neleidusiu įtraukti tam tikrų nuostatų, kurios manytina būtų prisidėjusios prie tarptautinio komercinio arbitražo plėtros. Tą patvirtina teisėkūros istorija bei įvairių valstybių Pavyzdinio įstatymo nuostatų perėmimo praktika.¹⁰⁰ Teigtina, jog Pavyzdinio įstatymo nuostatos galėjo būti papildytos tokių sričių reglamentavimu:

3.1.1. Konsolidacija

Daugiašalis arbitražas laikytinas keliančiu problemų ne tik nacionaliniame, bet ir tarptautiniame komercinio arbitražo procese. Kai vienoje iš arbitražo šalių ar abejose yra subjektų daugetas, nėra aišku koku būdu turėtų būti sudaromas arbitražo teismas. Ar tokiu atveju galimas bendras tos šalies, kurioje yra subjektų daugetas, arbitro paskyrimas ar tai būtų lygybės principo, pagal kurį šalių teisės yra lygios ir kiekviena šalis turi teisę paskirti arbitrą, pažeidimas, kaip kad nuspręsta *Dutco*¹⁰¹ byloje? Kita problema susijusi su keliais arbitražų procesais, kurie yra vykdomi skirtingų arbitražo teismų pagal skirtingas institucinio arbitražo taisykles. Tokiu atveju kai ginčo dalykas vienoje arbitražo byloje yra susijęs su ginčo dalyku kitoje, du vienas kitam prieštaraujantys arbitražo sprendimai gali būti priimti.

¹⁰⁰ *Ibid.*, 64, p. 449.

¹⁰¹ Prancūzijos Aukščiausiasis Teismas. 1992 m. sausio 7 d. nutartis byloje *Siemens AG ir BKMI Industriellenlagen GmbH v. Dutco Construction Company*. ICCA Yearbook 1993, p. 142-143 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.arbitration-icca.org/media/3/23364025002903/yb_1993_toc.pdf>.

Šalys sudarydamos arbitražinį susitarimą ar institucinį arbitražą reglamentuojančios taisyklės gali bandyti išspręsti tokias problemas, vis dėlto kyla klausimas ar įmanomas jų išsprendimas privačiai, be teisėkūros pagalbos. Nors UNCITRAL Darbo grupė nusprendė, jog nėra pagrindo įtvirtinti konsolidacijos Pavyzdiniame įstatyme, nemaža dalis valstybių įtraukė tokias nuostatas į savo nacionalinės teisės sistemas. Pavyzdžiui, Kanada, išskyrus Kvebekas, Jungtinės Amerikos Valstijos, Oregonas, Teksasas įtvirtino teismo paskirtą konsolidaciją.¹⁰² Pagal ją, vienos šalies prašymu, o kitoms šalims sutinkant, teismas gali nustatyti arbitražo bylų konsolidaciją teisingomis ir būtinomis sąlygomis. Kai visos arbitražo šalys negali susitarti dėl arbitražo teismo sudarymo sujungtose arbitražo bylose, arbitrų paskyrimas vykdomas pagal tam tikrą įstatyme numatytą procedūrą, o kai visos šalys negali susitarti dėl procedūrų, kurios yra būtinos vykdyti konsoliduotą arbitražą, teismas gali nuspręsti dėl to, kas jo manymu yra reikalinga. Pažymėtina, jog ir Lietuva pasirinko inkorporuoti konsolidaciją į 2012 m. Komercinio arbitražo įstatymo redakciją, kurios nuostatos yra aktualios iki šiol. 37 straipsnyje numatyta, jog arbitražo bylos gali būti sujungtos šalių susitarimu. Atsižvelgiant į tai, kad arbitražo procese labai svarbu užtikrinti konfidencialumo principą bei tai, kad vienas arbitražo teismas negali perimti bylos iš kito arbitražo teismo, Lietuvoje konsolidacija galima tik esant šioms sąlygoms: sujungiamas bylas turi nagrinėti tie patys arbitrai, bylos turi vykti tarp tų pačių ginčo šalių, bylos turi būti tarpusavyje susijusios arba kilti iš panašių civilinių santykių bei šalys turi susitarti dėl bylų sujungimo.¹⁰³

Konsolidacijos instituto svarbą patvirtina ne tik Pavyzdinio įstatymo nuostatas perėmusių valstybių nacionaliniai įstatymai, reglamentuojantys tarptautinį komercinį arbitražą, bet ir konsolidacijos įtvirtinimas įvairiose institucinį arbitražą reglamentuojančiose taisyklėse, pavyzdžiui, ICC arbitražo taisyklėse. Jų 10 straipsnyje¹⁰⁴ nustatyta, jog šalies prašymu Tarptautinių prekybos rūmų tarptautinis arbitražo teismas gali nuspręsti sujungti dvi ar daugiau pagal ICC arbitražo taisyklės vykdomas arbitražo bylas į vieną arbitražo procesą. Tarptautinis arbitražo teismas tokį sprendimą gali priimti kai:

- i. šalys susitarė dėl konsolidacijos;

¹⁰² *Ibid.*, 90, p. 59.

¹⁰³ *Ibid.*, 8, p. 130.

¹⁰⁴ *Ibid.*, 83.

- ii. visi arbitražinėse bylose pareikšti reikalavimai kyla iš to paties arbitražinio susitarimo;
- iii. arbitražinėse bylose pareikšti reikalavimai kyla iš daugiau nei vieno arbitražinio susitarimo, tačiau šalys yra tapačios bei ginčas kyla iš susijusių teisinių santykių, o Teismas nustato, jog arbitražiniai susitarimai laikytini suderinamais.

Pažymėtina, jog teismų praktikoje konsolidacija ilgą laiką buvo draudžiama.¹⁰⁵ Tačiau ilgainiui teismų pozicija pasikeitė ir nuspręsta, kad konsolidacija galima išspręsti praktikoje kylančias problemas.¹⁰⁶ Paminėtina, jog arbitražo teismui yra suteikta teisė spręsti dėl arbitražo bylų sujungimo.¹⁰⁷

Taigi, atsižvelgiant į tai, kad konsolidacija išsprendžia arbitražo procese kylančias problemas, kurių sprendimo Pavyzdinio įstatymo nuostatos nenumato bei užtikrina arbitražo proceso efektyvumą, veiksmingumą, sutaupo laiko bei lėšų, Pavyzdinio įstatymo trūkumu laikytinas bylų sujungimą numatančių nuostatų neįtvirtinimas.

3.1.2. Arbitražo išlaidos

Skirtingai nei teismuose, kuriuose teisėjų darbas apmokamas valstybės lėšomis, komercinio arbitražo arbitrų honorarus apmoka arbitražo šalys. Vienais atvejais atlyginimo dydį riboja konkrečios arbitražo institucijos nustatytos taisyklės, kitais arbitrai turi teisę patys įkainoti savo darbo laiką. Pažymėtina, kad arbitražas nėra pigi teismų alternatyva, kai kurių gerai žinomų nuolatinių arbitražo institucijų nustatyti žyminiai mokesčiai ir administravimo išlaidos, kurios dažniausiai apskaičiuojamos proporcingai reikalaujamai sumai, didelėse tarptautinėse bylose reiškia ženkliai didesnius skaičius nei patiriamos išlaidos sprendžiant ginčą teisme.

¹⁰⁵ Jungtinių Amerikos Valstijų apeliacinis teismas. 1991 m. gruodžio 16 d. nutartis byloje *American Centennial Ins. Co. v. National Casualty Co.*, Nr. 91-3429; Jungtinių Amerikos Valstijų Niujorko apygardos teismas. 2001 m. nutartis byloje *Clarendon National Ins. Co. and John Hancock Life Ins. Co.*

¹⁰⁶ Jungtinių Amerikos Valstijų apeliacinis teismas. 2000 m. balandžio 27 d. nutartis byloje *Connecticut General Life Ins. Co. v. Unicovery Managers, Inc.*, Nr. 99-4085, 99-4106; Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas. 2002 m. gruodžio 10 d. nutartis byloje *Howsam v. Dean Witter Reynolds, Inc.*, Nr. 01-800; Jungtinių Amerikos Valstijų Masačusetso Apygardos Teismas. 2004 m. liepos 9 d. nutartis byloje *Employers Ins. of Wausau v. First State Ins. Group.*

¹⁰⁷ Jungtinių Amerikos Valstijų apeliacinis teismas. 2003 m. kovo 6 d. nutartis byloje *Shaw's Supermarkets, Inc. v. United Food and Commercial Workers Union*, Nr. 02-2032.

Arbitražo išlaidų reglamentavimo sritis, kaip jau buvo minėta aukščiau, dažniausiai yra reguliuojama institucinio arbitražo taisyklėmis. Kai kurios šalys perėmusios Pavyzdinio įstatymo nuostatas savo nacionaliniuose įstatymuose numatė arbitražo išlaidų reglamentavimą, tačiau visgi dauguma jų pakartojo UNCITRAL institucinio arbitražo taisyklių nuostatas. Vienos šalys numatė tik minimalų reglamentavimą, pavyzdžiui Rusija ir Ukraina, kitos, kaip kad Malta, detalai sureguliuojo šį procesą.¹⁰⁸ Lietuvos atveju, Komercinio arbitražo įstatymo 48 straipsnis įtvirtinama arbitražo išlaidų sudėtis: arbitrų atlyginimai ir pagrįstos kitos jų patirtos išlaidos, nuolatinės arbitražo institucijos ar kitos šalių susitarimų pagrindu atsiradusios ir pagrįstos išlaidos bei šalių patirtos pagrįstos išlaidos. Taigi, įstatymas tiesiogiai neriboja nei išlaidų pobūdžio, nei jų dydžio. Pažymima, jog nuolatinės arbitražo institucijos taikomi rinkliavų tarifai, arbitražo išlaidų apskaičiavimo, apmokėjimo ir grąžinimo tvarka nustatoma arbitražo procedūros reglamente ir (ar) šalių susitarime, neprieštaraujančiame arbitražo procedūros reglamentui, o *ad hoc* arbitražo atveju arbitrų atlyginimo dydis, arbitražo išlaidų apskaičiavimo, apmokėjimo ir grąžinimo tvarka nustatoma šalių susitarimu ir (ar) *ad hoc* arbitražo taisyklėse. Jeigu šalys nesusitarė kitaip, arbitražo teismas, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, šalių elgesį, arbitražo teismo sprendime turi paskirstyti arbitražo išlaidas šalims. Kai byla baigiama bet kuriuo šiame įstatyme nurodytu pagrindu, arbitražo teismas turi teisę savo iniciatyva išspręsti arbitražo išlaidų paskirstymo klausimą. Pavyzdžiui, arbitražo teismas nusprendė priteisė 80 procentų ieškovo patirtų išlaidų, nors ieškovo ieškinys buvo atmestas.¹⁰⁹ Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad dėl įvairių priežasčių (pavyzdžiui, nedalyvavimo byloje, nesutikimo dėl arbitražo jurisdikcijos nagrinėti bylą ir pan.) viena iš šalių ar net šalys gali nesumokėti visų joms tenkančių arbitražo išlaidų, todėl įstatyme nurodyta, jog arbitražo teismo sprendimo įteikimas gali būti atidėtas, kol visiškai bus padengtos arbitražo išlaidos. Taigi, Lietuva taip pat kaip ir daugelis kitų valstybių pasirinko reglamentuoti arbitražo išlaidų ypatumus.

Nors galima teigti, jog arbitražo išlaidų reglamentavimas Pavyzdiniame įstatyme būtų lėmęs ne tokio didelio masto inkorporaciją, visgi, atsižvelgiant į tai, kad dauguma šalių įtraukė arbitražo išlaidų reglamentavimą į savo nacionalinės teisės sistemas perimdamos Pavyzdinio įstatymo nuostatas rodo, jog tokių nuostatų poreikis egzistavo. Laikytina, jog teismo kontrolės dėl arbitražo teismo išlaidų įtvirtinimas, numatant, jog

¹⁰⁸ *Ibid.*, 90, p. 63.

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje L.B. v Lietuvos Respublika, Nr. 3K-3-363/2014.

teismas sprendžia ar arbitražo teismo nustatomi mokesčiai yra tinkami, pagrįsti, Pavyzdinio įstatymo nuostatose galėtų užtikrinti nepiktnaudžiavimą išlaidų nustatymo bei paskirstymo teise. Prie to taip pat galėtų prisidėti ir protingos arbitražo procese vykdomų veiksmų kainos nustatymo kriterijų įtvirtinimas.

3.1.3. Palūkanos

Pavyzdinio įstatymo nuostatų perėmimo procese visose bendrosios teisės tradicijos valstybėse, išskyrus Škotiją, nuspręsta reglamentuoti arbitražinio teismo teisę priteisti palūkanas.¹¹⁰ Pavyzdžiui, Kanada įtvirtino nuostatą, jog jeigu šalys nesusitaria kitaip, arbitražo teismas gali priteisti palūkanas.¹¹¹ Airijos¹¹² reglamentavime taip pat nustatyta, kad šalys gali priskirti arbitražinio teismo kompetencijai tiek paprastųjų, tiek ir sudėtinių palūkanų priteisimą vienos iš šalių naudai. Singapūro¹¹³ ir Naujosios Zelandijos¹¹⁴ komercinio arbitražo įstatymuose numatyta, kad kai arbitražo sprendime nurodoma sumokėtina suma, tai toji suma, išskyrus atvejus kai sprendime nurodyta kitaip, turėtų apimti ir palūkanas, skaičiuotinas nuo sprendimo priėmimo datos tokiu pat tarifu kaip ir dėl sprendime numatytos skolos.

Komercinio arbitražo įstatyme palūkanų reglamentavimas nėra nustatytas, tačiau teismų praktikoje aptinkami tokie sprendimai: „Tarp ieškovo ir atsakovo kilęs ginčas dėl skolos grąžinimo, išspręstas Lietuvos arbitražo teismo sprendimu, kuriuo ieškovui iš atsakovo priteista 390 732,91 Eur skolos ir 9,5 proc. dydžio metinės procesinės palūkanos už priteistą sumą, t. y. 390 732,91 Eur nuo bylos iškėlimo Lietuvos arbitražo teisme dienos iki Lietuvos arbitražo teismo sprendimo visiško įvykdymo“¹¹⁵, „Vilniaus komercinio arbitražo teismas ieškinį tenkino iš dalies, priteisė ieškovui iš atsakovo 50 000

¹¹⁰ *Ibid.*, 90, p. 65.

¹¹¹ Kanados komercinio arbitražo įstatymas [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-34.6/>>.

¹¹² Airijos komercinio arbitražo įstatymas [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2010/act/1/section/18/enacted/en/html#sec18>>.

¹¹³ Singapūro komercinio arbitražo įstatymas [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://statutes.agc.gov.sg/aol/search/display/view.w3p?page=0;query=DocId%3A%22e8687d02-1aae-42ff-9afa-92c086e168c0%22%20Status%3Ainforce%20Depth%3A0;rec=0>>.

¹¹⁴ Naujosios Zelandijos komercinio arbitražo įstatymas [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.govt.nz/act/public/1996/0099/latest/DLM403277.html>>.

¹¹⁵ Lietuvos arbitražo teismas. 2015 m. gegužės 26 d. sprendimas arbitražo byloje *East China Automobile Association Ltd v ECAA Europe, Nr. 1-1/2013*.

EUR baudą, 5 proc. dydžio metines palūkanas nuo ieškovui priteistos 50 000 EUR baudos sumos už laikotarpį nuo ieškinio gavimo dienos (2012-03-27) iki visiško sprendimo įvykdymo¹¹⁶, „Vilniaus komercinio arbitražo teismas ieškinį patenkino iš dalies – priteisė ieškovui iš atsakovo 69 444,00 JAV dolerius skolos, 25 277,98 JAV dolerius delspinigių, 28 981,43 JAV dolerių metinių palūkanų bei 6 proc. procesines palūkanas bei 16 864 Lt bylinėjimosi išlaidų“¹¹⁷. Taigi, atsižvelgiant į teismų praktiką galime teigti, jog nors Komercinio arbitražo įstatyme tokia teisė nenumatyta, arbitražo teismui yra suteikiama kompetencija priteisti delspinigius bei procesines palūkanas arbitražo šalims.

Pažymėtina, kad palūkanų reglamentavimas Pavyzdiniame įstatyme būtų suteikęs aiškumo interpretuojant arbitražo teismų sprendimus bei prisidėtų prie šios srities vienodinimo pasauliniu mastu.

3.1.4. Arbitrų atsakomybė

Kaip ir palūkanų reglamentavimą, taip ir arbitrų atsakomybės klausimus sureguliuo daugiausiai bendrosios teisės tradicijos valstybės, paprasčiausiai įtraukdamos nuostatą, jog arbitras nėra atsakingas dėl neatsargumo už su arbitro funkcijomis susijusių veiksmų atlikimą ar neveikimą.¹¹⁸ Šri Lanka¹¹⁹ ir Australija¹²⁰ be bendrojo atsakomybės ribojimo, įtvirtino ir išimtį iš šios taisyklės -arbitras atsakingas už sukčiavimą. Be to, dauguma institucinių arbitražą reglamentuojančių taisyklių numato arbitrų atsakomybės ribojimus. Pavyzdžiui, ICC arbitražo taisyklių 40 straipsnis įtvirtina, jog arbitras nėra atsakingas už veiksmus ar neveikimą, susijusius su arbitražu, išskyrus kai tokia atsakomybė yra leidžiama pagal taikytiną teisę. Vis dėlto, Komercinio arbitražo įstatyme nuostatų, susijusių su atsakomybe nėra numatyta.

¹¹⁶ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje advokatų profesinės bendrijos „Baltic Legal Solutions Lietuva“ v R. K., Nr. 2A-607/2014.

¹¹⁷ Vilniaus komercinio arbitražo teismas. 2012 m. lapkričio 2 d. sprendimas UAB „Imlitex Holdings“ v „Pak Ekspo“, Nr. 241.

¹¹⁸ *Ibid.*, 90, p. 68.

¹¹⁹ Šri Lankos arbitražo įstatymas [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.commonlii.org/lk/legis/num_act/aa11o1995183/>.

¹²⁰ Australijos tarptautinio arbitražo įstatymas [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://www.legislation.gov.au/Details/C2011C00342>>.

Taigi, kaip matome iš esamo reglamentavimo arbitro atsakomybė yra ribojama. Vis dėlto, dėl netinkamo arbitro funkcijų atlikimo šalis gali patirti nemažą finansinę žalą, o ypač dėl konfidencialios informacijos atskleidimo. Tokiu atveju, kyla klausimas ar neturėtų Pavyzdinio įstatymo nuostatos įtvirtinti arbitro atsakomybę, pavyzdžiui, atsižvelgiant į tam tikrą šalių praktiką, už sukčiavimą. Jeigu visgi tarptautinėje praktikoje priimtinau yra riboti arbitro atsakomybę, galbūt priėmus sprendimą pažeidžiantį Pavyzdinio įstatymo 34 straipsnio nuostatas, įmanoma būtų nustatyti ne visišką apmokėjimą už arbitro darbą.

3.1.5. Konfidencialumas

Vienas iš didžiausių komercinio arbitražo privalumų laikytinas bylos medžiagos ir proceso konfidencialumas. Šalys, kurios siekia išsaugoti kilusio ginčo ir su juo susijusių verslo santykių slaptumą dažniau renkasi ginčo nagrinėjimą arbitraže nei teisme. Taigi konfidencialumo užtikrinimas arbitražo procese yra itin svarbus.

Praktikoje ilgą laiką vyravo bendra prezumpcija, kad jeigu, yra užtikrinimas arbitražo proceso privatumas, pavyzdžiui, arbitražo procedūrinių taisyklių nuostatomis, tai konfidencialumas taip pat yra saugomas. Atsižvelgiant į tai, specialios konfidencialumui skirtos nuostatos nebuvo įtvirtintos nei arbitražo taisyklėse, nei nacionalinėse valstybių teisėse. Pavyzdinis įstatymas taip pat nenustato jokių nuostatų susijusių su privatumu ir konfidencialumu. Išskirtinos tik UNCITRAL Arbitražo taisyklės, kuriose numatytos bent jau tam tikros nuostatos, susijusios su arbitražo proceso privatumu. Nustatyta, kad posėdis turi vykti *in camera*, jeigu šalys nesusitarė kitaip, o sprendimas gali būti skelbiamas viešai tik abiem šalims sutinkant. Pažymėtina, jog Komercinio arbitražo įstatyme įtvirtintas tik bendrasis principas, jog arbitražo procesas yra konfidencialus, nenustatant konfidencialumo pareigą detalizuojančių nuostatų.

Prezumpcija buvo nugincyta Australijos Aukščiausiojo Teismo *Esso prieš Plowman* byloje įtvirtinant, jog šalių interesų apsaugos užtikrinimui būtinas konfidencialumas gali būti tinkamai neapsaugomas arbitražo taisyklėmis ar valstybių arbitražo įstatymų nuostatomis.¹²¹ Nustatyta, kad arbitražo proceso privatumo apsauga ribojant asmenų

¹²¹ Australijos Aukščiausias Teismas. 1995 m. balandžio 7 d. sprendimas byloje *Esso Australia Resources Ltd v Plowman 07 April 1995* [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://academic.oup.com/arbitration/article-abstract/11/3/299/253509/Case-note-on-Esso-BHP-v-Plowman-Supreme-Court-of?redirectedFrom=PDF>>.

galinčių pateikti į teismo posėdį skaičių, nebūtinai užtikrina konfidencialumą. Išanalizavus arbitražo taisykles ir kelias nacionalines jurisdikcijas, kurios numato tam tikrą konfidencialumo reglamentavimą, teigtina, jog praktikoje konfidencialumas apibrėžiamas skirtingai.¹²² Vienur, konfidencialumo nuostatos suformuotos taip, jog būtų pritaikomos visoms byloms, nustatant bendrą nuostatą, kad arbitražui pateikti ar jo metu sukurti duomenys negali būti atskleisti tretiesiems asmenims be šalių ar teismo sutikimo. Kitur, nustatytas detalesnis konfidencialumo pareigos reglamentavimas, įtvirtinant, pavyzdžiui, duomenis ar informaciją, kuri laikoma konfidencialia, apimtį bei subjektus, kuriems taikoma konfidencialumo pareiga bei leistinas išimtis.

Atsižvelgiant į tai, kad dabartinis reglamentavimas nėra pakankamas, išskirtinos kelios pagrindinės pozicijos kaip konfidencialumas arbitražo procese galėtų būti užtikrinamas.¹²³ Vieni teigia, kad nesugebėjimas apibrėžti bendrosios konfidencialumo pareigos taikymo srities gali lemti iš to kylančių problemų neišsprendimą, todėl visų pirma reikia apibrėžti konfidencialumo taikymo sritį. Kiti, įskaitant ir Australijos Aukščiausiąjį Teismą aukščiau minėtoje byloje, siūlo būtent arbitražo šalims arbitražiniame susitarime įtvirtinti visišką ar tam tikro lygio konfidencialumo taikymą. Išskiriamas dar vienas požiūris, kuris numato, jog arbitražo taisyklės galėtų numatyti su konfidencialumu susijusias nuostatas. Taip pat, diskutuojama, jog konfidencialumą reglamentuojančių nuostatų įtvirtinimas Pavyzdiniame įstatyme galėtų lemti geresnę arbitražo šalių teisių apsaugą.

Taigi, manytina, jog detalus konfidencialumo pareigos reglamentavimo įtvirtinimas Pavyzdinio įstatymo nuostatose užtikrintų vienodą aiškinimą bei konfidencialumo pareigos taikymą pasauliniu mastu, o tokių nuostatų nenumatymas laikytinas Pavyzdinio įstatymo trūkumu.

¹²² Possible future work in the area of international commercial arbitration, A/CN.9/460, para 62-71 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V99/827/50/IMG/V9982750.pdf?OpenElement>>.

¹²³ *Ibid.*, 122, para 62-71.

3.2. Tam tikrų problemų, kylančių arbitražo procese, sprendimo būdų neįtvirtinimas

3.2.1. Su arbitruotinumu susijusios problemos

Ginčus, kurie sprendžiami arbitraže, t.y. arbitruotinumą, dažniausiai nustato valstybių nacionaliniai teisės aktai ar konstitucijos. Pavyzdinio įstatymo nuostatose įtvirtinta keletas nuostatų, susijusių su arbitruotinumu. Visų pirma, Pavyzdinis įstatymas neliečia bet kurio kito valstybės įstatymo, pagal kurį tam tikri ginčai negali būti perduodami spręsti arbitražu arba gali būti perduodami spręsti arbitražu tik vadovaujantis kitomis, nei šio įstatymo, nuostatomis (1 straipsnio 5 dalis). Toks punktas numatytas, nes priešingu atveju atsižvelgiant į tai, kad Pavyzdinis įstatymas yra *lex specialis*, būtų taikomos jo nuostatos. Antra, arbitražo sprendimą teismas gali panaikinti tik kai nustato, kad ginčo objektas pagal valstybės įstatymus negali būti sprendžiamas arbitražu (34 straipsnio 1 dalies b punkto i papunktis). Trečia, atsisakyti pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą, nesvarbu kurioje valstybėje jis priimtas, galima tik kai teismas nustato, kad ginčo objektas pagal valstybės įstatymus negali būti sprendžiamas arbitražu (36 straipsnio 1 dalies b punkto i papunktis). Dažniausi nearbitruotinai laikytini ginčai, kylantys bankroto, konkurencijos, saugumo, patentų, prekės ženklų ir autorių teisių srityse.¹²⁴

Svarbu paminėti ir Lietuvos reglamentavimą šiuo klausimu. Komercinio arbitražo įstatymo 12 straipsnyje įtvirtinti ginčai, kurie nesprenžiami arbitražu. Nustatyta, jog arbitražas negali spręsti ginčų, nagrinėtinų administracinių bylų teiseną, ir nagrinėti bylų, kurių nagrinėjimas priskirtas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo kompetencijai. Be to, arbitražui negali būti perduoti ginčai, kylantys iš šeimos teisinių santykių, ginčai dėl patentų, prekių ženklų ir dizaino registracijos, ginčai, kylantys iš darbo ir vartojimo sutarčių, išskyrus atvejus, kai arbitražinis susitarimas buvo sudarytas po to, kai kilo ginčas. Taip pat, nustatyta, jog arbitražui negali būti perduoti ginčai, jeigu viena iš šalių yra valstybės ar savivaldybės įmonė, taip pat valstybės ar savivaldybės įstaiga ar organizacija, išskyrus Lietuvos banką, jeigu dėl arbitražinio susitarimo nebuvo gautas išankstinis šios įmonės, įstaigos ar organizacijos steigėjo sutikimas.

¹²⁴ International commercial arbitration: Possible features of a model law on international commercial arbitration, A/CN.9/207, para. 55 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/NL8/102/47/PDF/NL810247.pdf?OpenElement>>.

Pažymėtina, jog problemos susijusios su arbitruotinumu kyla tokiais atvejais kai arbitrai ar arbitražo šalys, ypač kai jie yra užsieniečiai arbitražo vietos valstybėje, nežino, kad konkretus klausimas yra nenagrinėtinas arbitražu ar kai įstatymai yra neaiškūs ir šalys bei arbitrai nežino kokia apimtimi ginčas gali būti nagrinėjamas arbitražo procesu. Atsižvelgiant į Pavyzdinio įstatymo nuostatas bei prieš tai aptartas problemas, teigtina, jog būtina įtvirtinti arbitražu nespęstinių ginčų sąrašą ir jis šalims turi būti prieinamas prieš sudarant arbitražinį susitarimą. Priešingu atveju visa arbitražo procedūra yra betikslė.

Pavyzdinio įstatymo leidėjų sprendimas neišskirti nearbitruotinių ginčų įstatymo nuostatose, UNCITRAL pripažintas Pavyzdinio įstatymo trūkumu ir nustatyta, jog geriausia išeitis su tuo susijusioms problemoms spręsti būtų visuotinai pripažįstamo arbitražu nesprenžiamų ginčų sąrašo įtvirtinimas. Jeigu tokio sąrašo sudaryti nepavyktų, galbūt būtų įmanoma visuotinai sutikti su trimis ar keturiomis sritimis, kuriose kylantys ginčai paprastai yra laikomi nearbitruotiniais ir tuomet kreiptis į valstybes nares raginant jas nedelsiant išskirti papildomas sritis, kuriose ginčai pripažįstami nesprenžiamais arbitraže būtent tose valstybėse.¹²⁵

Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, teigtina, jog arbitražu nesprenžiamų ginčų neįvardijimas Pavyzdiniame įstatyme laikytinas Pavyzdinio įstatymo trūkumu. Teigtina, jog visuotinai pripažįstamo nearbitruotinių ginčų sąrašo įtvirtinimas galėtų lemti aiškumo ir skaidrumo šioje srityje nustatymą.

3.2.2. Aklavietės problema arbitražo teismo sudarymo ir sprendimo priėmimo kontekste

Pavyzdinio įstatymo 10 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad šalys gali savo nuožiūra susitarti dėl arbitrų skaičiaus, o Pavyzdinio įstatymo 29 straipsnyje įtvirtinta, jog tuo atveju, kai arbitražinį nagrinėjimą vykdo daugiau nei vienas arbitras, bet koks arbitražo teismo sprendimas priimamas, jeigu šalys nesusitaria kitaip, jo narių balsų dauguma. Tačiau procedūros klausimus gali spręsti pirmininkaujantis arbitras, jeigu taip jį įgalioja šalys arba visi arbitražo teismo nariai. Taigi, atsižvelgus į tokį reglamentavimą, jeigu šalys pasirenka lyginį arbitrų skaičių, atsiranda sprendimo nepriėmimo galimybė nesurinkus

¹²⁵ *Ibid.*, 122; Report of the United Nations Commission on International Trade Law on the work of its thirty-second session, A/54/17, para. 351-353 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/54/17>.

narių balsų daugumos. Tokia situacija vadinama aklaviete.¹²⁶ Pažymėtina, jog toks pats rezultatas susiklosto ir tuo atveju, kai paskiriamas nelyginis arbitrų skaičius ir įvairūs skirtingi ginčo išsprendimo būdai yra galimi.

Aklavietės atsiradimą nuspėjo Sudano delegacija pasiūlydama prie šio straipsnio pridėti trečią dalį, kurioje būtų numatyta, kad kai arbitražo teismas yra sudarytas iš daugiau nei vieno arbitro, arbitrų skaičius turėtų būti nelyginis.¹²⁷ Nuostata, ribojanti šalių susitarimą dėl arbitrų skaičiaus, nebuvo priimta, nes laikyta pernelyg globėjiska teisėkūros priemone.¹²⁸ Darbo grupė pateikė bene geriausią šios problemos sprendimą: „Šalys savo nuožiūra gali susitarti dėl arbitrų skaičius, ir jeigu šis skaičius yra lyginis, tuomet bet kuri iš arbitražo šalių gali pasiūlyti padidinti arbitražo teismą pridedant vieną arbitrą“.¹²⁹ Pažymėtina, kad nei viena šalis perėmusi Pavyzdinio įstatymo nuostatas nepasirinko šios nuostatos inkorporavimo į savo nacionalines sistemas sprendžiant aklavietės problemą, tačiau dauguma jų, įskaitant ir Lietuvą, pasirinko Sudano pasiūlymą ir apribojo šalių laisvę leisdama pasirinkti nelyginį arbitrų skaičių arbitražo teisme. Atsižvelgiant į vyraujančią Pavyzdinio įstatymo nuostatas perimančių valstybių praktiką, laikytina, jog nelyginio arbitrų skaičiaus reikalavimo įtvirtinimas Pavyzdiniame įstatyme būtų priimtinesnis vieningo aklavietės problemos sprendimas pasauliniu mastu.

Taigi, vienas iš Pavyzdinio įstatymo trūkumų yra aklavietės sprendimo būdo nenurodymas Pavyzdiniame įstatyme. Manytina, jog jis paliktas Pavyzdinio įstatymo nuostatas perimančių valstybių teisėkūros subjektams nustatyti, numatant sprendimą nacionalinio įstatymo nuostatose ar šalims arbitražiniame susitarime. Vis dėlto, vienodo šios problemos sprendimo būdo įtvirtinimas Pavyzdinio įstatymo nuostatose lemtų vieningą praktiką pasauliniu mastu.

¹²⁶ *Ibid.*, 64, p. 341.

¹²⁷ *Ibid.*, 86, Add.1, art. 10, para 1.

¹²⁸ *Ibid.*, 124, para. 67.

¹²⁹ Report of the Working Group on International Contract Practices on the work of its fourth, A/CN.9/232, para. 81 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V82/336/22/PDF/V8233622.pdf?OpenElement>>.

3.3. Tam tikri kritikuotini Pavyzdinio įstatymo leidėjo sprendimai

3.3.1. Arbitražo proceso kvalifikavimas tarptautiniu

Pavyzdinio įstatymo kūrimo procese kritikuojama Pavyzdinio įstatymo 1 straipsnio nuostata, kurioje nustatyta, jog arbitražas laikomas tarptautiniu, jeigu arbitražo vieta, jeigu ji nustatyta arbitražiniame susitarime arba juo remiantis, yra ne tos valstybės, kur yra šalių verslo vietos, teritorijoje. Buvo teigiama, kad nėra jokio pagrindo kvalifikuoti grynai nacionalinio lygmens santykius (kai šalys yra toje pačioje valstybėje) kaip „tarptautinius“ vien todėl, kad šalys pasirinko arbitražo vietą kitoje valstybėje.¹³⁰ Tokios nuostatos pateisinimas šalių autonomijos principu laikomas nepriimtiniu, kadangi tokiu būdu šalims leidžiama išvengti privalomų nacionalinės teisės nuostatų taikymo. Vis dėlto, UNCITRAL nusprendė palikti šią nuostatą ir laikyti, jog šalių autonomijos principas šiuo atveju yra svarbesnis reguliuojant klausimus dėl tarptautiškumo.

3.3.2. Arbitrų pasitraukimo iš arbitražo proceso pagrindų reglamentavimas dviejuose straipsniuose

Pavyzdinio įstatymo 12 straipsnis reglamentuoja arbitro nušalinimo pagrindus, kai egzistuoja aplinkybės, keliančios pagrįstų abejonių dėl jo nešališkumo ar nepriklausomumo arba jeigu jis neatitinka šalių susitarimu nustatytų reikalavimų, o Pavyzdinio įstatymo 14 straipsnis reglamentuoja arbitro įgaliojimų nutrūkimą jam pačiam atsistatydinant ar šalims susitarus dėl įgaliojimų nutrūkimo, kai arbitras negali *de jure* arba *de facto* atlikti savo funkcijų arba nepagrįstai ilgai neveikia dėl kitų priežasčių. Pažymėtina, jog pavyzdinis įstatymas nedetalizuoja tokių sąvokų kaip „pagrįsta abejonė“, „nešališkumas“, „nepriklausomumas“, interpretacija paliekama teismų kompetencijai. Nušalinimo pagrindai numatyti 12 straipsnyje yra grindžiami preziumuojamu šališku arbitro požiūriu į vieną iš šalių, priešingai, 14 straipsnyje nušalinimas grindžiamas realiu teisiniu ar fiziniu negalimumu atlikti savo funkcijų, pavyzdžiui, ginčui spręsti pakankamų žinių trūkumas ar arbitro mirtis. Kyla klausimas ar nebūtų Pavyzdinis įstatymas

¹³⁰ Report of the United Nations Commission on International Trade Law on the work of its eighteenth session, A/40/17, para. 28 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N85/325/11/PDF/N8532511.pdf?OpenElement>>.

efektyvesnis jeigu vietoj dviejų straipsnių, t.y. 12 ir 14, būtų įtvirtintas vienas, apimantis visus nušalinimo pagrindus. Vis dėlto, pažymėtina, jog tik keletas valstybių nukrypo nuo Pavyzdiniame įstatyme pateikto 14 straipsnio savo nacionaliniuose arbitražo įstatymuose, kitų valstybių Pavyzdinio įstatymo nuostatų perėmimui dviejų straipsnių, numatančių nušalinimo pagrindus, įtvirtinimas įtakos neturėjo.

3.3.3. Preliminarių nutarčių institutas

Pavyzdinio įstatymo 17B ir 17C straipsniai reglamentuoja preliminarių nutarčių priėmimą. Analogiškas reglamentavimas numatytas ir Komercinio arbitražo įstatyme. Pažymėtina, jog Komercinio arbitražo įstatymo 21 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog jeigu šalys nesusitarė kitaip, šalis gali prašyti arbitražo teismo taikyti laikinąsias apsaugos priemones nepranešus kitai šaliai, pateikdama prašymą priimti preliminarią nutartį, įpareigojančią atitinkamą šalį prašymo dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo nagrinėjimo metu nesiimti jokių veiksmų, galinčių pakenkti laikinųjų apsaugos priemonių taikymui. Itin svarbi Pavyzdinio įstatymo 17C straipsnio 5 dalis bei atitinkamai Komercinio arbitražo įstatymo 21 straipsnio 7 dalis, kurioje numatyta, jog preliminari nutartis yra privaloma šalims, tačiau nėra vykdytinas dokumentas. Taigi, skirtingai nei nutartys dėl laikinųjų apsaugos priemonių, preliminariosios nutartys nesuteikia šaliai teisės pasitelkus tam tikras procesines priemones priversti kitą šalį įvykdyti preliminarią nutartį. Kaip tik dėl to preliminariųjų nutarčių institutas yra vienas iš prieštaringiausiai vertinamų Pavyzdinio įstatymo institutų: nors jį pasitelkus galima laikinąsias apsaugos priemones taikyti nepranešus apie tai kitai šaliai, priversti tokią šalį laikytis arbitražo teismo nustatyto įpareigojimo negalima.¹³¹ Visgi, preliminariųjų nutarčių reikšmė nėra niekinė, nes jos laikomos privalomomis, o nutarties pažeidimas ar nesilaikymas gali būti vertinamas kaip neteisėti šalies veiksmai ir esant kitoms civilinės atsakomybės sąlygoms, iš preliminarios nutarties įpareigojimo nesilaikiusios šalies gali būti reikalaujama priteisti dėl to kilusius nuostolius.¹³²

¹³¹ *Ibid.*, 8, p. 97.

¹³² *Ibid.*

3.3.4. Ginčo materialiniam teisiniam santykiui taikytina teisė

Ginčo materialiniam teisiniam santykiui taikytinos normos reglamentuojamos Pavyzdinio įstatymo 28 straipsnyje. Kritikuotina šio straipsnio 2 dalis, kurioje numatyta, jog jeigu nėra kokio nors šalių nurodymo, arbitražo teismas taiko teisę, nustatytą pagal kolizines normas, kurios, arbitražo teismo manymu, yra taikytinos. Galima situacija, kad arbitražo teismas pasirinktų tokią teisę, kuri kardinaliai pakeis ginčo kvalifikavimą, o konstatuoti, jog šalis pralaimėjo bylą, tokiu atveju įmanoma arbitražo procesui net neprasidėjus. Taip gali nutikti, pavyzdžiui dėl senaties terminų taikymo, kurie skirtingose valstybėse gerokai skiriasi. Taigi kitokios teisės pritaikymas reikštų ir visiškai kitokį teisinės situacijos kvalifikavimą. Pažymėtina, kad dauguma šalių neperėmė šios nuostatos pažodžiui. Atsižvelgiant į tokių problemų atsiradimą, manytina, jog ši straipsnio dalis laikytina pasenusia bei įtvirtinančią per daug griežtą poziciją, todėl neatitinka modernios arbitražo praktikos.¹³³

3.3.5. Arbitražo sprendimo taisymas ir aiškinimas

Arbitražo teismo sprendimo taisymo ir aiškinimo procedūrą reglamentuoja Pavyzdinio įstatymo 33 straipsnis. Deja, įstatymo nuostatos neatsako į klausimą kokį teisinį efektą arbitražui turės arbitražo teismo sprendimo taisymas ar aiškinimas. Darbo grupė Pavyzdinio įstatymo kūrimo procese išreiškė pasiūlymą, jog tokiu atveju arbitražo sprendimo vykdymas turėtų būti sustabdomas, tačiau šis klausimas nebuvo nagrinėjamas kitose sesijose.¹³⁴

Taigi, laikytina, jog šie autorės išskirti Pavyzdinio įstatymo kūrėjo sprendimai yra kritikuotini. Atsižvelgiant į tai, kas minėta, šių sričių detalesnis ar labiau su tarptautine modernia praktika suderintas reglamentavimas galėtų užtikrinti efektyvesnį Pavyzdinio įstatymo nuostatų veikimą.

¹³³ *Ibid.*, 64, p. 340.

¹³⁴ Composite draft text of a model law on international commercial arbitration: some comments and suggestions for consideration, A/CN.9/WG.II/WP.50, para. 20 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org/pdf/english/yearbooks/yb-1984-en/vol15-p230-234-e.pdf>>.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Pavyzdinio įstatymo nuostatų rengimo procesas truko ne vienerius metus. Įvairių konsultacijų, susitikimų bei plačios tarptautinės arbitražo bendruomenės dėka buvo sukurtas efektyvus instrumentas, kuris patobulino tarptautinio komercinio arbitražo sistemą bei paskatino nacionalinių teisės aktų harmonizavimo procesą. Pagrindinėmis priežastimis, lėmusioms šio įstatymo atsiradimą, laikytina nacionalinių teisės aktų netinkamumas spręsti tarptautinio arbitražo bylas bei nacionalinių teisės aktų ir plačiai taikomų arbitražo taisyklių skirtingumas. Pažymėtina, kad Pavyzdinio įstatymo nuostatų inkorporavimo į valstybių nacionalines sistemas būdu, t.y. įtraukimo į nacionalinės teisės aktus nuorodos būdu ir tiesioginio nuostatų perkėlimo, atsiradimas pasireiškė dėl to, jog kiekviena šalis stengėsi kuo geriau suderinti Pavyzdinio įstatymo struktūrą ir individualius valstybės vidaus teisės aktų reikalavimus. Lietuvos arbitražo reglamentavimas yra paremtas Pavyzdinio įstatymo nuostatomis, o Komercinio arbitražo įstatymo pakeitimai rodo, jog Lietuvos įstatymo leidėjai reaguoja į tarptautiniame reglamentavime vykstančius pokyčius ir stengiasi neatsilikti nuo modernių praktikų bei užtikrina, jog Lietuvos teismų praktika yra ir bus plėtojama arbitražui palankiu būdu.
2. Pavyzdinio įstatymo privalumais laikytina laiko ir lėšų sąnaudų sutaupymas, ekonominė nauda valstybei, teismų praktikos, kurioje interpretuojamos Pavyzdinio įstatymo nuostatos, prieinamumas bei diskriminacijos draudimo įtvirtinimas Pavyzdiniame įstatyme. Ypač svarbūs privalumai - minimalių reikalavimų arbitražo procesui, tinkamos pusiausvyros tarp šalių ir šalių autonomijos principo įtvirtinimas bei valstybinių teismų kišimosi į arbitražo procesą ribų nustatymas, įtvirtinant laikinųjų apsaugos priemonių taikymo arbitražo procese reglamentavimą, o ypač kaltosios šalies atsakomybę ir arbitražo procese patirtų išlaidų bei nuostolių atlyginimą dėl tokių veiksmų nukentėjusiai šaliai. Taip pat, privalumais laikytina ir arbitražo teismo kompetencijos priimti sprendimą dėl savo jurisdikcijos bei diskriminacijos draudimo įtvirtinimas, nuostatas perėmusių valstybių visuotinis pripažinimas pasaulinėje arbitražo bendruomenėje kaip turinčių tinkamą teisinę bazę efektyviam tarptautinio komercinio ginčo sprendimui arbitražo procesu ir teismų praktikos, kurioje interpretuojamos Pavyzdinio įstatymo nuostatos,

prieinamumas. Manytina, jog būtent šių Pavyzdinio įstatymo privalumų derinys lėmė tokį didelį Pavyzdinio įstatymo nuostatų perėmimo į valstybių nacionalines teisės sistemas mastą bei jo pasisekimą ir pripažinimą tarptautiniu mastu.

3. Pavyzdinis įstatymas laikytinas tam tikru kompromisu, siekiant jo pritaikymo įvairiose jurisdikcijose tarptautiniu lygiu. Dėl šios priežasties, Pavyzdiniame įstatyme nereglamentuojamos tokios sritys kaip konsolidacija, arbitražo išlaidos, palūkanos, arbitražo atsakomybė, konfidencialumas. Tai laikytina Pavyzdinio įstatymo trūkumu bei manytina, jog šių sričių reglamentavimas užtikrintų vienodą šių institutų taikymą ir aiškinimą pasauliniu mastu. Išskirtini tokie pasiūlymai:
 - i. siekiant išspręsti arbitražo procese kylančias problemas įtvirtinti konsolidaciją, kuri manytina užtikrintų arbitražo proceso efektyvumą, veiksmingumą, sutaupyti laiko bei lėšų;
 - ii. įtvirtinti teismo kontrolę dėl arbitražo teismo išlaidų, numatant, jog teismas sprendžia ar arbitražo teismo nustatomi mokesčiai yra tinkami ir pagrįsti siekiant užtikrinti nepiktnaudžiavimą išlaidų nustatymo bei paskirstymo teise bei įtvirtinti protingos arbitražo procese vykdomų veiksmų kainos nustatymo kriterijų;
 - iii. reglamentuoti palūkanų sritį, siekiant arbitražo teismų sprendimų aiškumo bei šios srities vienodinimo pasauliniu mastu;
 - iv. įtvirtinti arbitro atsakomybę už neteisėtus veiksmus arba bent jau numatyti nevisišką apmokėjimą už arbitro darbą;
 - v. įtvirtinti detalų konfidencialumo pareigos reglamentavimą, siekiant užtikrinti vienodą aiškinimą bei konfidencialumo pareigos taikymą tarptautiniu mastu.

Taip pat, Pavyzdinio įstatymo trūkumu laikytina tam tikrų problemų, kylančių arbitražo procese, sprendimo būdų neįtvirtinimas. Visų pirma, arbitruotinumumas. Laikytina, kad geriausia išeitis spręsti su tuo susijusias problemas būtų kompromiso būdu įtvirtinti arbitražu nesprenžiamų ginčų sąrašą. Antra, aklavietės problema arbitražo teismo sudarymo ir sprendimo priėmimo kontekste. Atsižvelgiant į vyraujančią Pavyzdinio įstatymo nuostatas perimančių valstybių praktiką, laikytina, jog Pavyzdinio įstatymo nuostatose galėtų būti įtvirtintas nelyginio arbitražo skaičiaus reikalavimas. Be

to, kritikuotini tam tikri Pavyzdinio įstatymo kūrėjo sprendimai. Pirma, arbitrų pasitraukimo iš arbitražo proceso pagrindų reglamentavimas dviejuose straipsniuose. Manytina, jog tiek arbitro nušalinimo, tiek arbitro įgaliojimų nutraukimo pagrindai galėtų būti reglamentuojami viename straipsnyje ir tai galėtų lemti efektyvesnį šio straipsnio taikymą. Taip pat abejotina dėl arbitražo kvalifikavimo tarptautiniu, kai arbitražo vieta, jeigu ji nustatyta arbitražiniame susitarime arba juo remiantis, yra ne tos valstybės, kur yra šalių verslo vietos, teritorijoje. Kritikuotina ir arbitražo teismui suteikiama kompetencija parinkti ginčo esmei taikytinas normas, preliminarių nutarčių laikymas nevykdytinu dokumentu bei arbitražo teismo sprendimo taisymo ir aiškinimo nevisapusiškas reglamentavimas.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

Tarptautiniai teisės aktai

1. 1958 metų Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.883784C7E407>>;
2. Geneva Convention on the Execution of Foreign Arbitral Awards, 1927 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://interarb.com/vl/g_co1927>;
3. Geneva Protocol on Arbitration Clauses, 1923 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://interarb.com/vl/g_pr1923>;
4. ICSID Convention [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://icsid.worldbank.org/en/Documents/icsiddocs/ICSID%20Convention%20English.pdf>>.

Lietuvos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios. 1996, Nr. 39-961;
2. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 23, 137, 148, 163, 296, 340, 810, 811, 812, 813, 814, 815 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 812¹ straipsniu įstatymo projektų aiškinamasis raštas [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.370839>>;

Užsienio valstybių teisės aktai

1. Airijos komercinio arbitražo įstatymas [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2010/act/1/section/18/enacted/en/html#sec18>>;
2. Australijos tarptautinio arbitražo įstatymas [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://www.legislation.gov.au/Details/C2011C00342>>;

3. Kanados komercinio arbitražo įstatymas [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-34.6/>>;
4. Naujosios Zelandijos komercinio arbitražo įstatymas [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.govt.nz/act/public/1996/0099/latest/DLM403277.html>>;
5. Singapūro komercinio arbitražo įstatymas [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://statutes.agc.gov.sg/aol/search/display/view.w3p?page=0;query=DocId%3A%22e8687d02-1aae-42ff-9afa-92c086e168c0%22%20Status%3Ainforce%20Depth%3A0;rec=0>>;
6. Šri Lankos arbitražo įstatymas [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.commonlii.org/lk/legis/num_act/aa11o1995183/>.

Specialioji literatūra

1. DOMINAS, G. ir MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius, Justitia, 1995;
2. MIKELĖNAS, V. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo dvidešimtmetis: ištakos, taikymo patirtis ir perspektyvos, *ARBITRAŽAS TEORIJA IR PRAKTIKA 2016*, Justitia, 2016;
3. MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V.; ir ZEMLYTĖ, E. *Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2016;
4. BINDER, P. *International Commercial Arbitration & Conciliation in UNCITRAL Model Law Jurisdictions. Third Edition*. Sweet & Maxwell, 2009;
5. BUCY, D. R. *How to Best Protect Party Rights: The Future of Interim Relief in International Commercial Arbitration Under the Amended UNCITRAL Model Law*. *American University International Law Review* 25, No. 3, 2010 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1076&context=auilr>>;
6. CARTER H. *The International Arbitration Review. Fourth Edition*. Law Business Research LTD, 2013;
7. COLLIER, J. ir LOWE, V. *Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje*. Vilnius, Eugrimas, 2002;

8. DORE I. I. *Arbitration and Conciliation Under the UNCITRAL Rules: A Textual Analysis*. Martinus Nijhoff Publishers, 1986;
9. *Essays on INTERNATIONAL COMMERCIAL ARBITRATION*. Edited by PETAR ŠARČEVIC, Graham & Trotman / Martinus Nijhoff, 1989;
10. GAILLARD, E., BANIFATAMI, Y. *Negative Effect of Competence-Competence: The Rule of Priority in Favour of the Arbitrators. Enforcement of Arbitration Agreements and International Arbitral Awards: The New York Convention in Practice*. (E. Gaillard, D. Di Pietro, Editors) Cameron May, 2008;
11. HOLTZMANN, H. M. ir NEUHAUS, J. E. *A Guide to the UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration. Legislative History and Commentary*. Kluwer Law and Taxation Publishers, 1995;
12. HUEATT-JAMES, M. ir GOULD, N. *International Commercial Arbitration*. LLP Limited, London/New York/Hong Kong, 1996;
13. ICLG. *The International Comparative Legal Guide to International Arbitration 2013*. Global Legal Group, 2013;
14. JAMIELNIAK, J. *Transnationalization of Domestic Law in International Commercial Arbitration Through Comparative Analysis: Challenges for Legal Profession* [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2535489>;
15. LEMBO, S. *The 1996 UK Arbitration Act and The UNCITRAL Model Law – A Contemporary Analysis*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Roma: Libera Università Internazionale degli Studi Sociali Guido Carli, 2010 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://eprints.luiss.it/694/1/lembo-20100713.pdf>>;
16. LEW, J. D. M.; MISTELIS, L.; A. KRÖLL, S. M. *Comparative International Commercial Arbitration*. Hague: Kluwer Law International, 1999;
17. MCNERNEY, M. E.; ESPLUGUES, C.A. *International Commercial Arbitration: The UNCITRAL Model Law* [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://lawdigitalcommons.bc.edu/iclr/vol9/iss1/3>>;
18. PwC ir School of International Arbitration, Queen's Mary University of London. *Corporate choices in International Arbitration* [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.pwc.com/gx/en/arbitration-dispute-resolution/assets/pwc-international-arbitration-study.pdf>>;

19. SANDERS, P. *The Work for UNCITRAL on Arbitration and Conciliation*. Kluwer Law International, 2001;
20. SANDERS, P. *Quo Vadis Arbitration? Sixty Years of Arbitration Practice*. Kluwer Law International, 1999;
21. School of International Arbitration at Queen Mary University of London, White & Case. *Improvements and Innovations in International Arbitration* [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitration.qmul.ac.uk/research/2015/>>.

Teismų praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2004 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje *A.Vaičio individuali įmonė v Kazimierz Czarniecki firma „Schwarz“*, Nr. 3K-3-612/2004;
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. vasario 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *„Mažeikių nafta“ v Liberty Mutual Insurance Europe Limited, AIG UK Limited, SCOR UK Limited, Arch Insurance Company (Europe) Limited, ACE European Group Limited, AB „If draudimas“, Allianz Global Corporate*, Nr. 3K-3-64/2010;
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. spalio 2 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB AK „Aviabaltika“ v Flight Test Aerospace INC*, Nr. 3K-3-431/2013;
4. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Giraitės vandenys“ v UAB „Grundolita“*, Nr. 2A-1226/2014;
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje *L.B. v Lietuvos Respublika*, Nr. 3K-3-363/2014;
6. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje *advokatų profesinės bendrija „Baltic Legal Solutions Lietuva“ v R. K.*, Nr. 2A-607/2014;
7. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Giraitės vandenys“ v UAB „Grundolita“*, Nr. 2A-1226/2014;

8. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Energijos vadyba“ v UAB „BNA GRUPĖ“, Nr. 2A-466-330/2015;
9. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Flex Logistics“ v UAB „Frutos ARBA SPAIN 2020, S.L.“, Nr. 2A-150-823/2016;
10. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje UAB „LATAKKO“ v UAB „NTA namas“ ir G. Š, Nr. e2T-86-381/2016;
11. Lietuvos arbitražo teismas. 2015 m. gegužės 26 d. sprendimas arbitražo byloje *East China Automobile Association Ltd v ECAA Europe*, Nr. 1-1/2013;
12. Vilniaus komercinio arbitražo teismas. 2012 m. lapkričio 2 d. sprendimas UAB „Imlitex Holdings“ v „Pak Ekspo“, Nr. 241.

Užsienio valstybių teismų praktika

Australijos teismų praktika

1. Australijos Aukščiausias Teismas. 1995 m. balandžio 7 d. sprendimas byloje *Esso Australia Resources Ltd v Plowman* 07 April 1995 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://academic.oup.com/arbitration/article-abstract/11/3/299/253509/Case-note-on-Esso-BHP-v-Plowman-Supreme-Court-of?redirectedFrom=PDF>>.

Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktika

1. Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas. 2002 m. gruodžio 10 d. nutartis byloje *Howsam v. Dean Witter Reynolds, Inc.*, Nr. 01-800;
2. Jungtinių Amerikos Valstijų apeliacinis teismas. 1991 m. gruodžio 16 d. nutartis byloje *American Centennial Ins. Co. v. National Casualty Co.*, Nr. 91-3429;
3. Jungtinių Amerikos Valstijų apeliacinis teismas. 2003 m. kovo 6 d. nutartis byloje *Shaw's Supermarkets, Inc. v. United Food and Commercial Workers Union*, Nr. 02-2032;
4. Jungtinių Amerikos Valstijų apeliacinis teismas. 2000 m. balandžio 27 d. nutartis byloje *Connecticut General Life Ins. Co. v. Unicover Managers, Inc.*, Nr. 99-4085, 99-4106;

5. Jungtinių Amerikos Valstijų Masačusetso Apygardos Teismas. 2004 m. liepos 9 d. nutartis byloje *Employers Ins. of Wausau v. First State Ins. Group*;
6. Jungtinių Amerikos Valstijų Niujorko apygardos teismas. 2001 m. nutartis byloje *Clarendon National Ins. Co. and John Hancock Life Ins. Co.*

Prancūzijos teismų praktika

1. Prancūzijos Aukščiausiasis Teismas. 1992 m. sausio 7 d. nutartis byloje *Siemens AG ir BKMI Industrienlagen GmbH v. Dutco Construction Company*. ICCA UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/06-54671_Ebook.pdf>.

Kita praktinė medžiaga

1. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (1985), with amendments as adopted in 2006 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf>;
2. UNCITRAL 2012 Digest of Case Law on the Model Law on International Commercial Arbitration [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org/pdf/english/clout/MAL-digest-2012-e.pdf>>;
3. UNCITRAL Arbitration Rules (1976) [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/arb-rules/arb-rules.pdf>>;
4. ICC Arbitration Rules [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://community.icann.org/download/attachments/56985803/ICC%20Rules%20of%20Arbitration.pdf?version=1&modificationDate=1464877740000&api=v2>>;
5. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration Status [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/1985Model_arbitration_status.html>;
6. European Convention on International Commercial Arbitration Status [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXII-2&chapter=22&clang=_en>;

7. Multilateral Treaties Deposited with the Secretary-General Status as at 31 December 1992, United Nations. N.Y.;
8. Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958) Status [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention_status.html>;
9. Secretariat Note Reporting AALCC Decision, A/CN.9/127 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://www.uncitral.org/pdf/english/yearbooks/yb-1977-e/vol8-p233-e.pdf>>;
10. Secretariat Comments on AALCC Proposal, A/CN.9/127/Add. 1 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/commissionsessions/unc/unc-10/acn9_127_add.1_e_ocr.pdf>;
11. 1977 Commission Report, A/32/17 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org/pdf/english/yearbooks/yb-1977-e/vol8-p11-70-e.pdf>>;
12. Secretariat Note on Further Work, A/CN.9/169 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/NL7/902/28/PDF/NL790228.pdf?OpenElement>>;
13. Secretariat Study on the New York Convention, A/CN.9/168 (20 April 1979) [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.newyorkconvention.org/11165/web/files/document/1/5/15995.pdf>>;
14. 1979 Commission Report, A/34/17 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org/pdf/english/travaux/arbitration/ml-arb/a-34-17-e.pdf>>;
15. 1980 Commission Report, A/35/17 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org/pdf/english/travaux/arbitration/ml-arb/a-35-17-e.pdf>>;
16. General Assembly Resolution 35/51 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.un.org/documents/ga/res/35/a35r51e.pdf>>;

17. Secretariat Progress Report, A/CN.9/190 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27].
Prieiga per internetą: <https://www.uncitral.org/pdf/english/yearbooks/yb-1981-e/yb_1981_e.pdf>;
18. First Working Group Report, A/CN.9/216 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27].
Prieiga per internetą: <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V82/252/94/PDF/V8225294.pdf?OpenElement>>;
19. 1983 Commission Report, A/38/17 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga
per internetą:
<http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/38/17>;
20. Fifth Working Group Report, A/CN.9/246 (6 March 1984) [interaktyvus][Žiūrėta
2017-03-27]. Prieiga per internetą:
<<http://www.uncitral.org/pdf/english/yearbooks/yb-1984-en/vol15-p212-218-e.pdf>>;
21. 1984 Commission Report, A/39/17 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga
per internetą: <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V84/201/36/PDF/V8420136.pdf?OpenElement>>;
22. UNCITRAL's Project for a Model Law on International Commercial Arbitration
(ICCA Congress Series No.2, P. Sanders ed. 1984) [interaktyvus][Žiūrėta 2017-
03-27]. Prieiga per internetą:
<http://www.kluwerarbitration.com/CommonUI/book-toc.aspx?book=TOC_ICCA_CB-2_1984>;
23. General Assembly Resolution, A/RES/40/72 (11 December 1985)
[interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą:
<<http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r072.htm>>;
24. The United Kingdom and the UNCITRAL Model Law: The Mustill Committees'
Consultative Document of October 1987 on the Model Law [interaktyvus][Žiūrėta
2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://academic.oup.com/arbitration/article-abstract/3/4/278/196174/The-United-Kingdom-and-the-UNCITRAL-Model-Law-The?redirectedFrom=fulltext>>;
25. 1988 Commission Report, A/43/17 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga
per internetą: <<http://www.uncitral.org/pdf/english/yearbooks/yb-1988-e/vol19-p3-18-e.pdf>>;

26. General Assembly Resolution, A/RES/61/33 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27].
Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/NY-conv/a61-33-e.pdf>>;
27. UNCITRAL Secretariat Explanation of Model Law [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://faculty.smu.edu/pwinship/arb-24.htm>>;
28. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration Explanatory Documentation prepared for Commonwealth Jurisdictions [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/Model-Law-Arbitration-Commonwealth.pdf>>;
29. International commercial arbitration: Possible features of a model law on international commercial arbitration, A/CN.9/207 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://daccess-ods.un.org/TMP/1780502.49814987.html>>;
30. Analytical commentary on draft text of a model law on international commercial arbitration, A/CN.9/264 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V85/244/18/PDF/V8524418.pdf?OpenElement>>;
31. Analytical compilation of comments by Governments and international organizations on the draft text of a model law on international commercial arbitration, A/CN.9/263 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V85/241/24/PDF/V8524124.pdf?OpenElement>>;
32. Possible future work in the area of international commercial arbitration, A/CN.9/460 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V99/827/50/IMG/V9982750.pdf?OpenElement>>;
33. Report of the United Nations Commission on International Trade Law on the work of its thirty-second session, A/54/17 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/54/17>;
34. Report of the Working Group on International Contract Practices on the work of its fourth, A/CN.9/232 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą:

- <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V82/336/22/PDF/V8233622.pdf?OpenElement>>;
35. Report of the United Nations Commission on International Trade Law on the work of its eighteenth session, A/40/17 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N85/325/11/PDF/N8532511.pdf?OpenElement>>;
36. Composite draft text of a model law on international commercial arbitration: some comments and suggestions for consideration, A/CN.9/WG.II/WP.50 [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org/pdf/english/yearbooks/yb-1984-en/vol15-p230-234-e.pdf>>;
37. Vilniaus komercinio arbitražo teismo tarptautinių ir vietinių ginčų santykis [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.arbitrazas.lt/failai/VKAT%20statistika%202016%20m._1.pdf>;
38. Vilniaus komercinio arbitražo teismo arbitražo procedūros reglamentas [interaktyvus][Žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą: <http://www.arbitrazas.lt/failai/VKAT%20Dokumentai%20LT/2013%20VKAT%20AP%20Reglamentas_2015%2001%2001%20redakcija_be%20pried%C5%B3.pdf>.

SANTRAUKA

Rašto darbe aptariamas arbitražo proceso teisinis reglamentavimas, atliekama UNCITRAL priimamų dokumentų, Pavyzdinio įstatymo nuostatų ir teismų praktikos analizė, išskiriamos Pavyzdinio įstatymo atsiradimo priežastys, privalumai ir trūkumai bei atskleidžiama jų esmė. Pagrindinis šio darbo tikslas yra pateikti aktualią analizę, identifikuoti privalumus bei problemines vietas ir pasiūlyti galimus problemų sprendimo būdus. Taip pat, pateikti Lietuvoje arbitražą reglamentuojančio Komercinio arbitražo įstatymo normų vertinimą bei įvertinti jo atitiktį Pavyzdinio įstatymo nuostatomis.

Darbą sudaro trys dalys. Pirmoje dalyje siekiama atskleisti arbitražo proceso reglamentavimo raidą, Pavyzdinio įstatymo rengimo eigą bei išskirti jo atsiradimą lėmusias priežastis. Antroje dalyje analizuojamos atskiros Pavyzdinio įstatymo normos, siekiama atskleisti pagrindinius Pavyzdinio įstatymo nuostatų požymius bei išskirti šio įstatymo privalumus. Trečioje darbo dalyje išskiriamos probleminės Pavyzdinio įstatymo nuostatos, pateikiami potencialūs šių probleminių vietų sprendimo variantai. Visose darbo dalyse Pavyzdinio įstatymo normos paraleliai lyginamos su Komercinio arbitražo įstatymo nuostatomis, įvertinama jų atitiktis, atskleidžiami tam tikri Lietuvos arbitražo procesą reglamentuojančio įstatymo ypatumai.

Darbo pabaigoje pateikiamos išvados bei pasiūlymai, kurie apima visuose trijuose skyriuose atskleistus pagrindinius aspektus.

SUMMARY

UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration: Causes, advantages and disadvantages

This master thesis discusses regulation of arbitration process, provides the analysis of documents made by UNCITRAL, provisions of Model Law on International Commercial Arbitration and case law, distinguishes causes, advantages and disadvantages of Model Law on International Commercial Arbitration and reveals its essence. Main objectives of this paper are to show relevant analysis, to identify advantages and problematic areas and give suggestions for potential ways of how to solve identified issues. Also, to provide assessment of provisions of the Republic of Lithuania Law on Commercial Arbitration governing the arbitration process and to evaluate its conformity with provisions of Model Law on International Commercial Arbitration.

Master thesis is divided into three chapters. Chapter one seeks to reveal regulatory developments of arbitration process, history of preparation of Model Law on International Commercial Arbitration and to identify the main causes of its rise. Second chapter discusses separate provisions of Model Law on International Commercial Arbitration, seeks to reveal main features of it and to identify the advantages of this law. Third chapter identifies problematic provisions of Model Law on International Commercial Arbitration, gives suggestions for potential ways of how to solve identified issues. In all chapters provisions of Model Law on International Commercial Arbitration are parallel compared with the Republic of Lithuania Law on Commercial Arbitration provisions, evaluates its conformity and reveals specific features of Lithuanian law governing the arbitration process.

At the end of the paper author makes conclusions and proposals concerning main problems raised in all three chapters.